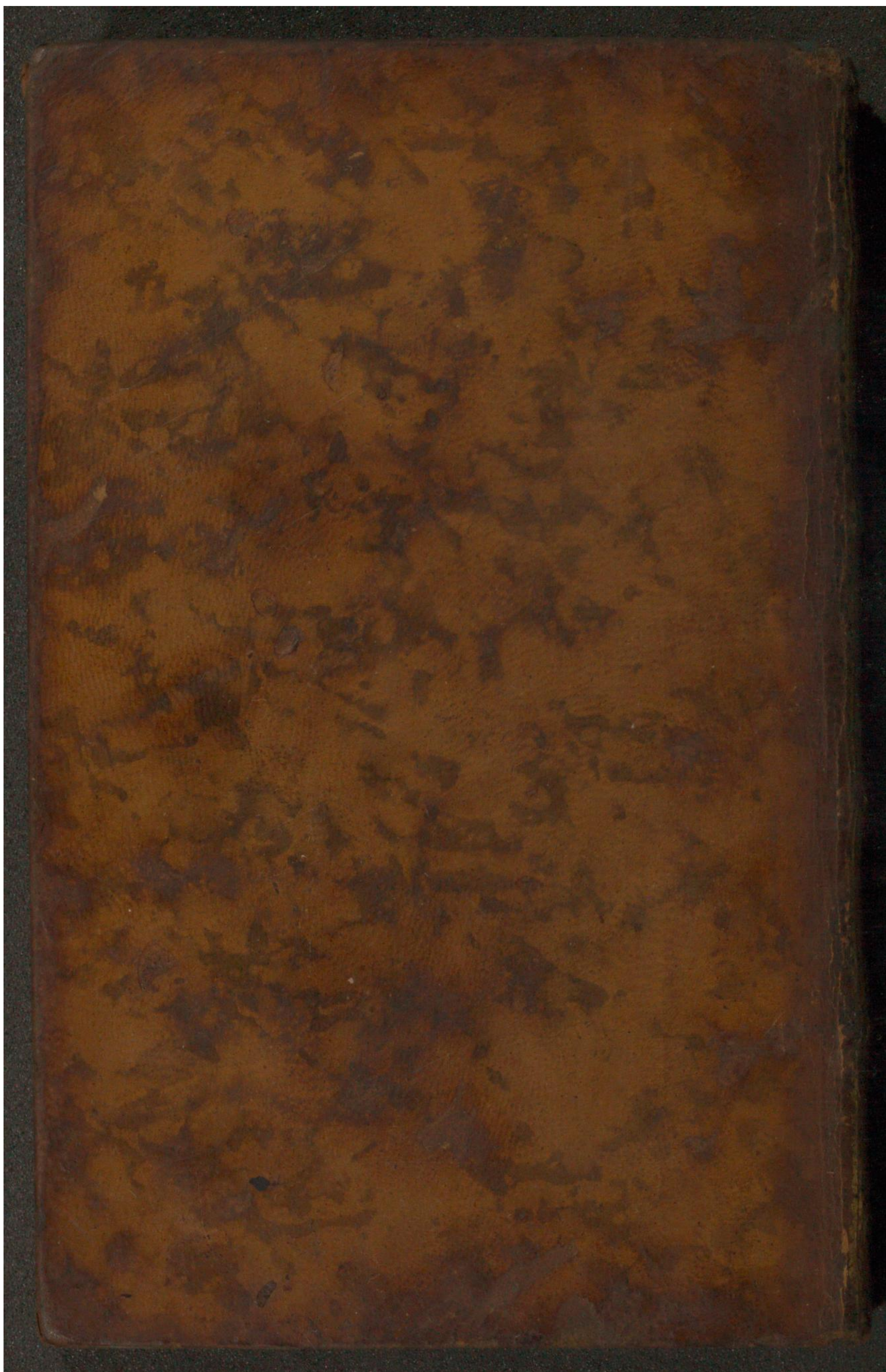
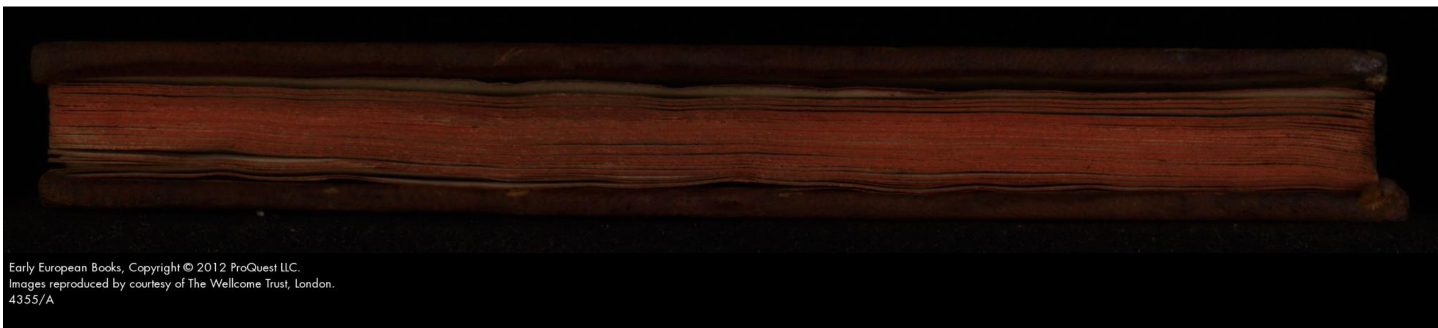

NOV
ET
MIR

a

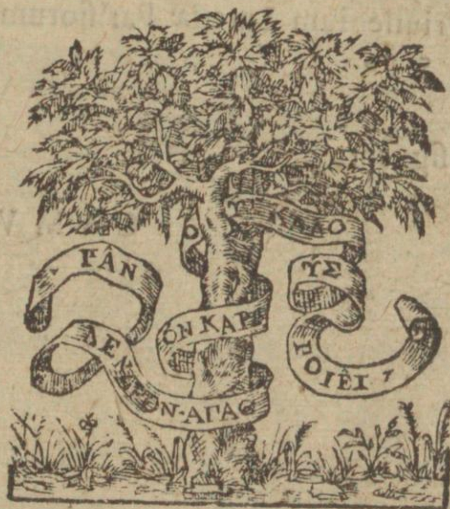
53 Rodow-

NOVA ET MIRA ARTIFICIA COMPARANDORVM FRVCTVVM, OLERVM, RAdicum, vuarum, & aliorum hortensium, quæ corpus blandè & absque noxa purgent.

ADHAEC,

METHODVS PERPVLCHRA componēdorum vinorum, quæ diuersis morbis clementer succurrant: cum prisco & recenti catalogo quorundam.

AVTORE ANTONIO MIZALDO *Monluciano, Medico.*

LVTETIÆ,
Apud Federicum Morellum in vico Bellouaco, ad vrbanam Morum.
1564.
CVM PRIVILEGIO REGIS.

SVMMA PRIVILEGII.

REGIA sanctione cautum est, ne quisquam alius prę-ter Federicum Morellum Typographum Parisien-sem, hęc noua & mira artificia comparãdorum fructuum, &c. Adhæc Methodum perpulchram componendorum vinorum, &c. Autore ANTONIO MIZALDO MONLVCIANO, Medico, intra quinquennium, absque manifesto autoris, & dicti Typographi consensu, sub Regis ditione imprimat, aut vendat. Qui secus fecerit, libris & pœna, in sanctione æstimata, multabitur. Concessum fuit Priuilegium Lutetiæ Parisiorum, die VII Augusti 1562.

Subsignante

CAMVS.

ORNATISSIMO VIRO AC DOMINO, D. PHILIBERTO AB *Vlmo, S. Eligij Nouiom. & SS. Sergij & Bacchi Andegau. Abbati, necnō* CAROLI IX. *& Reginæ eius matris Architecto, eorundémque Consiliario & Eleemosynario ordinario*, ANTONIVS MIZALDVS *Medicus*, S. P. D.

QVI res gestas Alexandri Magni scribunt, vno omnes fatentur cōsensu, Abbas ornatiss. illum vsqueadeò generosi spiritus, & excelsi animi fuisse, vt parua quæque & abiecta, Aquilæ more quæ muscas negligit, vbique despexerit, degeneréisque ac inertes homines, cane peius & angue perpetuò oderit. Quid inquam homines? imò verò animalia quæ nihil generosum præ se ferebant. Cùm enim Indiam peteret, fe-

runt Albaniæ Regem ei dono dediſſe inuſitatæ magnitudinis canem vnum: cuius ſpecie delectatus, illico periculum facere voluit, an corporis vaſtitati, virtus quoque reſponderet. Iuſſit itaque vrſos primùm, mox apros, deinde damas emitti, contemptim & immobili iacente cane. Ea ſegnitie tanti corporis offenſus Imperator, generoſi, vt diximus, ſpiritus, tanquam inertem & degenerem protinus à ſuo conſpectu excludi, &, vt quidam volũt, interimi iuſſit. Fama Albano factum nuntiat: itaque alterum mittens, addit mandata, ne in paruis experiri vellet, ſed in leone, elephantóue. Duos ſibi tantùm fuiſſe, & hoc interempto nullum præterea ſibi fore. Nihil diſtulit Alexander, & leonem ſtatim ſupplantatum, fractúmque vidit. Poſtea elephantum iuſſit adduci, nõ alio magis ſpectaculo lætatus. Quo inſpecto, horrentibus per totũ corpus villis, ingenti primùm latratu intonuit, mox aſſultans ingruit, contráque belluam aſſurgens, hinc & illinc artifici dimicatione, quàm maximè opus eſſet, nunc infeſtans, modò euitans, tãdiu congreſſus eſt, donec aſſidua vertigine rota-

tam, ſummo ſpectãtium pauore, afflixit, tellure ad caſum eius concuſſa. Hæc ſcribo, Vir eximie, quòd metuam ne idẽ mihi contingat, quod Albano cani. Quem ſicuti Alexander ſuo aſpectu & contubernio indignum cenſuit, quòd nihil generoſum præ ſe ferret: ita, iure optimo, tu, non Magnus quidem Alexander, ſed magnus, re vera, Architectus, & magno ſublimíque ingenio illuſtratus, Opuſculum hoc tibi nuncupatum, tuis oculis & bibliotheca indignum, iudicare poteris, ac fortaſſis deſpicere, quòd nihil arduũ, præclarũ, ac ingenioſum deſcribat: nullámque ſimilitudinem, harmoniam, aut ſymmetriam agnoſcat, cum inſigni illo ac ſubtili & planè diuino Architecturæ tuæ artificio. Id ſanè, vt verum fatear, diu & multùm me torſit, ac variè in diuerſa diſtraxit: hinc diſſuadente metu & pudore, illinc verò ſuadente, ac animum mihi faciente, candore tuo: qui nihil quantumuis minimum, etiam ſi ſit ab illa Architecturæ tuę ſublimitate ac dignitate alienum, reiicere ac deſpicere ſolet. Addebam, te ex eorum illuſtrium artificum eſſe numero, qui de priuata domo,

palatium, & de tuguriolo castellum facere norunt: nihílque tã humile esse, quod arduum ac magnificum non reddant. Ex quo, certò mihi ꝑsuasi, te hanc nostrã fœturã, haud dubiè paruam, nõ solùm pro ingenti habiturum, sed ingentissimam quoque tuo fauore redditurum. Quam si per priuata studia tua & serias occupationes, cursim, vt canis è Nilo bibit, ꝑlustrare ac legere dignaberis, fortasse inuenies, eã aliquid cõcentus agnoscere cum ea Architecturæ parte quam structoriam & ædificatoriam nuncupant. Vt enim illa à fundamentis sua ducit initia, & per parietes, ad summa sensim fastigia tẽdit, ibíque desinit: ita nostra medicandarum arborum & vitium structura, & (si sic loqui licet) Architectura, quam hoc Opusculo persequimur, à radicibus, ceu fundamentis, sua capit principia: & per arborum caudices, ceu per parietes quosdam, ad ramos vsque, & fructus, summáque arborum fastigia, ceu quædam tecti culmina, scandit: ac ibi conquiescit, & desinit. Sed hæc, quod dicunt, nihil ad carmen & citharã. Ad me itaq; descẽdo, qui in has hodie angustias incidi, vt re vera

cogar pauperculos homines, & rusticos imitari: qui cùm suis creditoribus, ob rei familiaris tenuitatem, soluendo non sint, illis nunc caseolo, modò fructibus, nonnunquam gallina, aut simili symbolo, voluntatum suarum propensionem testificari solent. Sic ego, qui tantùm fauoris & beneficiorum à te accepi, vt soluendo esse non possim, nunc chartulis, nũc libellis, aut alio perquàm tenui munusculo ceu arrabone quodã, animi mei propensionem tibi tantisper exponere cogor, dum referendæ gratiæ viam aliquam, sua pietate, nobis indicauerit ille, qui bonis mentibus & gratis animis vltrò solet occurrere IESVS CHRISTVS. Cuius bonitas immensa annuat, vt quod in manibus habes præclarum, & desideratũ, innumerísque gẽtibus pergratum, Architecturæ opus, breui absoluere possis, magno Rerumpub. ac nationum omnium commodo: quibus nec tale ingenium, nec tantùm artificium, mirandis inuentionibus, figuris ac demonstrationibus illustratum, hactenus videre non contigit. Eia, Vir incomparabilis, i bene quò virtus tua te vocat, i pede fausto, &

iacta immortalitatis tuæ fundamēta, stabilire perge : non superbis quidem illis ædificiorum structuris, quę hodie per totam ferè Galliam te autore, inuētore & designatore visuntur : nec magnifico illo Reginæ palatio, quod hodie ad Honorata vrbis mœnia, te moderatore surgit, ac vnum pro multis fama loquetur opus: sed excellentissimis ingenij tui scriptis & lucubrationibus, quæ ruinam & obliuionem non agnoscunt. Certa cum Vitruuij Architectura & inuentionibus, quibus tuapte industria plus lucis adferre potes, quàm ex illis vnquam acceperis. Perge illum vixdum cuiquā bene intellectum, nedum interpretatum, ad hodiernam praxim & opus accommodare, & exemplis demonstrationibúsque illustrare: rem sanè q̃ gratam doctis omnibus facturus. Confer antiquas priscorum structuras, delineationes, & symmetrias, cum recentiorum artificiis, descriptionibus, ingeniis & structuris. Ostende hodiernam Architecturam posse priscam æquare, vel etiam superare, si per Principum fauorem, sumptus, ac liberalitatem liceret. Doce vtriusque vsum, & quid hęc

ab illa diſcrepet. Demonſtra poſteriores dies, arte & ingenio, prioribus non cedere, & quòd dies diem docet, vſus quotidie multa profert, anni plurima concoquunt, & multò plura limat ætas. Cogita te eum in locum & ordinem Dei manibus eſſe deductum, qui id ſumma cum laude, & immortali gloria, fœliciter peragere poſſis, ac debeas. Cogita templa, arces & ſuperba palatia, te autore, inuentore, & moderatore ædificata, poſſe aboleri igni, aqua, terræ motu, ventorũ tempeſtatibus, fulmine, bellis, ſeditionibus, & iniurioſis aliis modis, vt viſum fuerit tempori, rerum omnium, vt ſcripſit Pindarus, principio & fini. Quare, nec ſaxis, nec columnis, nec ſepulchris, quantumuis marmoreis, nomen tuum ſculpi aut incîdi debet, ſed libris æternæ laudis cuſtodibus diligenter inſcribi. In eam, obſecro, cogitationem incumbe, & quę ipſe pulcherrima apud te vidi, priſca & recentia quamplurima, ne, quæſo, perire ſinas. At per deos immortales, quorſum rapior? aut quídnam ago, illum imprudenter adhortans, qui alios tam ſtrenuè cohortari ſolet? Quid cogito, memorem

monens, re vera, monendus ab illo? Ignoſce, precor, Abbas optime, ſi quid ea in re peccatum eſt: tibíque perſuade hæc à me ſcripta fuiſſe, non vt te ceſſantem, aut dormientem excitarem, ſed potiùs, vt ſpõte & alacriter currentem alacriùs ire incitarem: miro quodam erga te ſtudio & amore, qui certum neſcit habere modum. Quod vt boni conſulas, peto & opto: anxiéque efflagito, vt hoſce Libellos duos de medicandis hortorum materiis, & vitibus, necnon de vinis medicatis & ſalubribus, tibi nuncupatos, hilariter accipias & gratos habeas. Quos, cum huius plumæ aliis, eo animo ſcripſeram & collegeram, vt mihi, ac priuatis duntaxat amicis, vſui eſſent, & cochleæ, quod dicunt, vitã perpetuò apud me agerent. Sed familiarium meorum quotidianæ preces, ac multorum literæ, propoſitum hoc mihi excuſſerunt, & dictos libellos, quales quales ſunt, ceu clauam è manibus Herculis, tandem extorſerunt. Nec quidquam mihi profuit, quòd obiicerem, me nõdum extremam manum illis impoſuiſſe, multa quotidie addere, inelaboratos eſſe, ac proinde me

velle illos iterum atque iterum incudi reddere, coquere & recoquere, vt paulò maturiores in lucem exeant: hocce præsertim tempore, in quo mirè delicata sunt hominũ ingenia, & ventriculi cerebri ad concoquendas digerẽdásque scriptorum cruditates, malè compositi & affecti. Ad hæc magis atque magis exasperati, me in dies ad conuicia vsque persequebantur. Videte, inquiebant, κακόζηλον Horatianum, qui dum suorum laborum ac studiorum fructus, non in septimum modò annum, sed nescio quot septenos, cum situ, puluere ac tineis, impiè & perditè rixari sustinet, multos interim eorum vsu indignè ac inuidiosè spoliat: periclitatúrque, ne tandem moriens, sua etiam scripta secum auferat, vel ingratis hæredibus dissipanda, statim Vulcano tradenda, seplasiariis destinanda, salsamentariis prostituenda, vel butyropolis contrectanda miserrimè relinquat. Hæc cùm verissima esse certò scirem, & veluti ex tripode pronunciata, compunctus nolui ampliùs vlla vti excusatione, ratus satiùs esse multorum saluti consulere, quàm meæ vnius volun-

tati ſatisfacere. Vela itaque ventis commiſi, & quod mihi & amicis proprium eſſe decreueram, commune eſſe paſſus ſum. Quod fœlix fauſtúmque ſit, precor & opto. Sed iam tempeſtiuum eſt vt epiſtolam claudamus, ne longæ orationi comes ſit faſtidium, præſertim apud eum cui ſunt magna negotia curæ. Fœliciter itaque valebis, Abbas ornatiſs. & tuum MIZALDVM, ſi quidem dignum ducis, amare perges. Lutetiæ, Calẽd. Nouembr. 1564.

SVMMA ET PRAECIPVA *Capita eorum quæ continentur in Libello de medicandis hortensium materiis, vt corpus blandè & absque noxa purgent.*

SVMMA ET PRAECIPVA

Capita eorum quæ continentur in Libello de artificiis componendorum vinorum quæ corpus variè purgent, ac diuersis morbis clementer succurrant.

VINORVM MEDICATORUM particulares aliquot formulæ & auxilia, ex Arnaldo Villanouano & aliis.

Numero 2. linea 25. pro myriadibus, lege chiliadibus.

ANT. MIZALDI MONLVCIANI METHODVS NOVA, ET RARA, COMPArandorum fructuum, olerum, radicum, vuarum, & aliorum quæ corpus blandè & abſque noxa purgent.

NEMINEM *eſſe puto qui non liberè fateatur, circumſpecti & prudentis Medici ingenium ac ſtudiũ eô maximè conuerti debere, vt purgantium medicamentorum, quæ vel ſanis, vel ægris, præſcribit, ſapor, odor, &, quoad eius fieri poteſt, color, grati, plauſibiles, ac blandi reddantur: vt oculi vtentium, abſque vllo horrore, quod offertur aſpiciant, nares ſine deſpectu olfaciant, lingua, abſque nauſea, deguſtet: ac ventriculus, cum vniuerſo corporis aſſenſu, iucundè & perlibenter amplectatur. Res ea, ardua ſanè, ſi vnquam in votis fuit, hoc maximè tempore eſſe debet. In quo non tam faſtidientes ſunt ſtomachi, quàm delicatula palata, ac moroſi & intractabiles*

Quale debeat eſſe cordati Medici ſtudium.

medicandi. Nam vel audito solius pharmaci, ceu carnificis cuiuspiam, nomine, nec dum viso, aut gustato eo, vsqueadeò fremunt, nauseant, commouentur, desudant, & expallescunt, vt nihil mors in illis cõmutatura videatur. Quod dum sollicitè animaduerterem, operæprecium me facturum putaui, si facilem & expeditam methodum quampiam proponerem, qua duce quiuis deinceps in suo hortulo, ne longiùs eundum sit, olera, radices, fructus, vuas, &, vt paucis dicam, solita alimenta, in pharmaca & medicamenta purgantia, salubriter ac iucundè poterit conuertere. Quæ non tam grata, quàm salutari impostura, beneficium nec præuisum, nec expectatum (saltem nescientibus) summum adferent. Nam siue manducabuntur, siue ex decocto, vel aliter, hauriẽtur, corpus adeò blandè, & absque vllo tædio, à superfluis & grauantibus excrementis vacuabunt, vt qui sumpsit, dicat, nihil sibi oblatum fuisse, nisi quod assuetum, familiare & quotidianũ erat, applaudente visu, olfactu, gustatu, & vẽtriculi, corporísque vniuersi, assensu, vt diximus, & complexu sanè quàm grato. Constat tanti artificij lapsis hinc annorum duabus myriadibus, plus minùs, autores ac inuentores omnium primos, fuisse Pœnorum & Græcorum solertes Geopo-

Autoris scopus & institutũ.

nicos ac medicos. A quibus, ceu per manus, tam nobile & salutare inuentum accepit, & diligenter excoluit M. Cato: Dioscorides approbauit, Columella nõ ignorauit, Plinius proposuit, Ioannes Mesuæ intellexit, Palladius non omisit, Arnaldus Villanouanus multùm locupletauit, & neotericorum medicorum, qui rerum experimenta profitẽtur, diligens obseruatio apprimè confirmauit, ac mirandum in modum adauxit. Beati medici, inquit summus ille philosophus & medicus à Villanoua, quibus Deus scientiam arcanorum naturæ impertiuit, & secretorum suorum conscios fecit. Honora tales, ait, quoniam illos elegit Altißimus, & naturæ quasi socios esse voluit. Sed, prò dolor, inquit, multi sunt ad medicinam vocati, pauci verò electi. Verũenimuerò, in προλεγομένοις versatum satis. Superest, vt rem, quod dicunt, acu tangamus, & vnicuique facili methodo ostendamus, quonam pacto deinceps in suo hortulo copiam salutarium ac suauiter purgantium medicamentorum, sibi & amicis comparare facilè poterit. Sic itaque à verbis ad rem transeo.

Catalogus eorum qui de medicatione Hortensiũ scripserũt.

Sententia verè aurea, sed hodie parum animaduersa.

De eligendis & apparandis medicis materiis, instituto idoneis. CAP. I.

OMNIVM *primùm, si fieri potest, ineunda est tibi amicitia fidi ac periti alicuius medi-*

ci: & eo præsente, apud quempiam Pharmacopolam vel herbarium, rerum medicarum diuitem, seligenda (si aliter non liceat) sequentium medicamentorum simplicium, purgando corpori accommodatorum, syluula: vt hortenses materias variè purgantes experiaris. Sed medicamenta ea, recentia, &, quoad eius fieri poterit, succosa, ac è multis selecta esse debent: non exsucta, marcida, cariosa, olida, vieta, & ob id viribus exhausta, scopóque tuo prorsus inutilia. Si talia comparari non poterunt, saltem his proxima eligentur, & vbi operandum erit expurgabuntur, eluentur, &, si opus erit, negligenter contundentur, ac die vno, vel horis aliquot, sicuti ostendemus, in aqua, vel alio idoneo liquore, macerabuntur: vt ad ingenium redeant, & collabentes vireis recolligant, ne frustretur opus, qua dicemus methodo, aggrediundum. Verumenimuerò, priùs quàm illi manũ admoueamus, iucundum erit ac sanè quàm vtile, nosse facultates medicamentorum, quibus hortenses materiæ tuæ imbui debẽt, vt hinc medicatæ ac medicamentosæ euadãt, pro tibi proposito scopo. Auspicabimur itaque catalogum à medicamentis, quibus M. Catonem, & ante illum Pœnorum, Græcorúmque geoponicos ac medicos ea in re vsos fuisse legimus. Hinc gradum facturi ad

Electio medicamentorũ huic instituto idoneorum.

recentiorum obseruationes, & eorum maximè quos arcanorū naturæ locupletes esse nouimus. Veratrum seu Elleborus, præsertim niger, quo maximè vsi fuerunt prisci, vtramque bilem ac pituitam purgat. Colocynthis pituitam & bilem cum humore muccoso à neruis. Scammonea (succus scāmonij plantæ) bilem atram, necnon flauam, ex sanguine & partibus lōginquis, perinde atque planta ipsa. Tithymali omnes, quorum genus agnoscit Esula, pituitam, aquas & atram bilem. Cucumer agrestis, vel asininus, cuius succum Elaterium vocant, pituitam & muccos à neruosis partibus. Turbith, pituitam. Lathyris, aquas & pituitam: quomodo etiam Ricinus seu Palma Christi. Thymelæa, quæ Persis Mezereon dicitur, bilem, pituitā & aquas. Hæc à priscis inter arborum & vitium medicamentosas & purgantes materias, cōnumerata lego. Quæ, si quis obiiciat recenseri inter violenta pharmaca, & ob id parum tuta esse: huic responsum volumus, illorum vim ac furias frænari & alterari succis cōtrariarum qualitatum, quibuscū miscentur, &, vt ita loquar, concorporantur, ac transsubstantiantur. Addo quòd illorum impetus frangitur, & si quæ insit virulentia, coërcetur via, modo, ac tempore transmutationis quam subeunt: vt causas alias

Catalog⁹ medicamētorum hortensiū, cum facultatibus eorūdem.

Respōsio ad quædā obiecta.

omittam. Recentiores qui rerum ſecreta vigili ſtudio rimantur & perquirunt, de obſeruatione ſæpius repetita promittunt arbores, vites, radices & plantas, etiam medicamētoſas euadere à ſimplicibus pharmacis purgantibus, quæ hodie nobis in familiari ſunt vſu, & ſumma carent violētia. Cuiuſmodi ſunt Polypodium, Epithymus, Cartamus, Sena, Hermodactyli, Agaricus, Rhabarbarum, Tamar Indi, Myrobalani, & alia, vt paulò poſt dicemus. His poſitis fundamētis, ſtructuram medicationum aggredior, & ſic δενδριατρείαν noſtram inſtituo.

Quomodo ſelectarũ arbuſcularum fructus ita medicamentoſi euadant, vt corpus clementer & abſque moleſtia purgare poſsint. CAP. II.

Quæ arbores eligēdæ huic artificio.

CVM *volueris tibi comparare fructus purgante facultate, aut alia dote, vt ſcribemus, præditos, eliges de multis arbuſculam cuius tibi viſum fuerit generis, ſed ferentem fructus generoſos ac ſuaues, humilem & parum ſupra terram extātem, iuuenem, quæ bimatum, aut trimatum non exceſſerit: in aëre libero & perflato educatam, læto ſolo natam, & ab hominum, pecorúmque iniuria prorſus excluſam. Hanc per veris initia, dū omnis parturit arbos, vel paulò antè, vt feret anni tempeſtas & na-*

tura, nonnihil ſupra radicem, ima parte findes, ſed cortice clementer tractato, & nulla iniuria affecto. Deinde impactis fiſſuræ cuneolis oſſeis, vel ligneis, per longitudinem ad ſeſquipalmum, plus minùs, pro arboris corpore & modulo, illā aperies: ſtatímque quod adapertum erit, emedullabis, ſi medullam quidem habuerit caudex. Quòd ſi fiſſuram non poßit admittere, nonnihil vltra matricem, ex alto terebrabis, & apto inſtrumento, medullæ portiunculam, vel eius loco, matricis, aut cordis, vt vocant, quidpiam auferes, vel derades. Ioanni Meſuæ hîc ſatis eſt arborem locis duobus vel tribus, vnius palmæ interuallo, tenuiter perforari, abſque vlla medullæ ſpoliatione, vt mox dicemus. Quòd ſi nec terebrationem etiam ſuſtinere poßit, ineunda erit via alia, ſicuti poſtea docebimus. Vbi fiſſuram, aut foramen diligēter expurgaueris, pharmaco ex ſuperioribus aliquo, iuxta ſcopū tuum electo, nonnihil tuſo, &, ſi opus fuerit, macerato, vtrunque ita ineſcabis, farcies, ac ſaturabis, vt prouerbij memineris, Ne quid nimis. *Nam ibi quidquam nec preſſum, nec plus æquo addenſatum eſſe oportet, vt nutritioni arboris, & tranſpirationi ſuus detur locus, poßítque per medullarem ſyphunculum, aut matricis ductum, vis medicamenti vnâ cum alimento ſurſum li-*

Prim⁹ modus medicandarum arborum.

Hæc ſummè notanda, ceu vniuerſalia.

berè ferri, & formando, fouendóque fœtui sensim subministrari. Postea quam id ritè peregeris, tum demum latera plagæ, & fissuræ, ablatis cuneis, ita committes, & vtrinque adduces, vt nihil interhiet, aut difflatum, vel rimulam admittat: circumposito etiamnum vulneribus Catoniano emplastro: quod argilla constat, vel creta, & arena cui bubulum fimum recens admistum sit, & ad lentorem vsque subactum. Sūt quibus abundè satis sit, cum Columella, paleato luto bene subacto, plagas obducere, & superiori parti vulneris, muscū, cespitē, ceram, aut picem, tenero cortice vestitam apponere, ne pluuia illabatur, vel à frigoribus, pruinis, niuibus, grandine, aut aliter, arbuscula desuper offendatur. Postremò, omnia vimine, aut vinculo alio diligenter obstringūtur, ne diffluant, aut bestiarum occursu, dißiliant. Eadem planè seruabitur diligentia in muniendo & resarciendo foramine: nisi quòd ad eius ostiolum, paris magnitudinis & formæ teres lignum sic intrudetur, vt exactè foramen claudat & impleat. His ad vnguem & opportunè actis, arbuscula suæ relinquetur naturæ, vt fructus, fauente cœlo, probè coquat, & suo tempore decerpendos foueat. Quos experieris eadem facultate præditos, quâ intrusa medicamenta. Ex quo verè dici poterit, Patrem

Emplastra vulneratis arboribus idonea.

Pulchra Philosophia hortēsis & rustica.

sequitur sua proles. *Ioannes Mesuæ Arabicæ medicinæ Doctor præstantiss. docens quomodo fiant pruna quæ aluum subducāt, & corpus vacuent, ad hunc scribit modum. Trūcum arboris pruni, duobus locis, vel tribus, vnius palmæ interuallo, tenuiter perforant, immissóque scammonio lutant: pruna ob id purgantiora euadunt. Dantur succo, vel decocto, cum saccharo, ad vnciam vnam. quo loco malè scribi puto, librā vnam. Cæterùm, sedulò prospiciendum erit, ne ab erucis, aut aliis germinum prædonibus infestetur medicata arbuscula. Quod rarum esse hactenus obseruatum fuit, ob vim medicamentorum, quæ etiam in folia diffunditur. Vnde illa ad multa prodesse nouimus, raróque vidimus ita medicatarum arborum fœtus verminare.* Obseruanda & cauēda in hac Dendriatria.

Modi alij medicandarū arborum, vt fructus ferant qui corpus clementer purgent. CAP. III.

QVANDO *arbuscula, quo diximus modo selecta, germinum lactescentes oculos aperire, & carbunculos, florum suorum rudimēta, pandere satagit, statim ac sedulò, vitium more vndique est ablaqueanda, aut, si familiariùs & crassiùs me loqui iubes, discalceanda, vsque ad radicum fibras & venulas. Quæ vbi* Secundus mod⁹ medicandar arborum.

apparebunt, & ritè expurgatæ erunt, illis sursum ac deorsum fasciculos, vel, vt medicè, imò verò Catonianè & rusticè loquar, manipulos aliquot, ex suprà memoratis pharmacis, iuxta præscriptam methodum apparatis, sternes, consepelies, & infodies, superaggesta terra, optimo fimo debitè temperata. Si siticulosa erit anni tempestas, matutinæ & vespertinæ rigationis imbre quandoque recreabitur arbuscula, & ita suæ naturæ in tempus, colligendis eius fructibus opportunum, relinquetur. Hæc prisca est medicandi formula.

Qui subtiliore sunt Minerua, & rerum arcana penitiùs scrutãtur, hanc viam, fœlici successu, iniisse, mihi nuntiarunt. Sub finem Martij, insignem ramum quempiam radicis generosæ arboris medium secant: Et quâ truncum vel caudicem spectat, in vas terreum humidis rebus, iisque medicamẽtosis & purgantibus, plenum, ita inserunt, & hinc inde lutant ac obstruunt, vt nihil effluere poßit. Tum demum regesta terra, cœlo & aëri arborem in sequentem annum committunt: quo reuoluto, opus, si quidem necesse erit, iterant. Non dißimili artificio, quo Architectos, & solertes aliquot lignarios artifices, vti nouimus: dum sibi arbores comparare satagunt, quorum ligna variè fi-

Tertius mod⁹ medicandarũ arborum.

gurata & picturata conspiciantur. Si quis loco medicamentorum, vel medicamẽtosarum plantarum, odores, vel odoratas aquas, aut quid aliud in vas consepeliendum immiserit, non solùm fructus arboris illius, sed folia & cortices, idipsum miraculo quodã præ se ferre obseruabit.

Pulchra & notanda.

Rei huius fidem de experientia constãter nobis faciebat, anno superiore 1563. amicus noster Petrus Bellonius, paulò antè quàm impius ensis scelerati cuiusdam grassatoris, sub vesperã, non procul à suburbiis Lutetianis, illum nobis sustulisset: dum Regios hortos, quibus erat præfectus, ex mandato Reginæ matris, inuisere satagit.

Petri Bellonij cædes deploranda.

Rem eandem paulò faciliùs assequeris, si antequam saliuet medicanda arbuscula, circũfossis eius radicibus, sed nullo ictu iniurioso offensis, aquã macerationis & infusionis electorum scopo tuo pharmacorum vel plãtarum purgantium, velut ex vbere sensim instillaueris, et dies aliquot idipsum opportunè repetiueris, vel saltem vna quaque hebdomade solicitaueris, donec defloruerit, & fœtus sui plenum rudimentum tibi exhibuerit. Si Aquilo spirabit, & gelu regnabit, defendes quod dicunt, à frigore myrtos: Quod fiet iniectis ad radices arbusculæ tuæ paleis multis fimo pingui superonustis: sed ita, ne fimum arborem propiùs contingat, & putrente

Quartus mod⁹ medicandarũ arborum.

ſuo calore illam funditus perdat. Id laboris & periculi euades, ſi frigoribus exactis, rem totam aggrediaris. Vbi retorrida erit æſtas, ſub crepuſculum vtrunque, ſimili potione, ſed paulò dilutiore, arbuſculam ſubinde refocillabis. Modus hic eſt admodum expeditus, & paratu facilis. Nam cuiuis promptum eſt, plantas, vt vocant, laxatiuas, vbique inuenire, & ex catalogo primi capitis, pro arbitrio ſeligere, ac nõnihil contuſas, diem vnũ aqua multa macerare, & tum demum illa, quo dictum eſt modo, vti. Hanc viam omnium præſtãtiſsimam eſſe ſcribit Arnaldus à Villanoua, in operibus medicandarum arborum, plantarum ac vitium, vt proprio dicemus loco. Nam malitia rerum valdẽ alteratur per receſſum facultatis earum in aliam ſubſtantiam. Ex quo, inquit, ſine vlla noxa & periculo facilis ſequi ſolet purgatio ex illis.

Via medicandi pręſtãtiſsima.

Quintus mod⁹ medicandarũ arborum.

Si quis arbuſculas huic negotio accommodas non habebit in ſuo horto, fundo, vel prædio, arbore quantumuis magna, ad hunc modum vti poterit. Eligat ex ea ramum quempiam generoſum & bellè educatum, quem Gallica terebra, aut aliter, ad medullam, vel matricem vſque, & nonnihil vltra, perforet, facto ſatis amplo foramine, pro rami modulo. Deinde foramen illud medicamentis, vt dictum eſt, infer-

ciat, obturet, vestiat, liget, ac ita naturæ regendum permittat, donec maturos reddiderit fructus, & summè medicamentosos, reliquis ex ea arbore nihil tale agnoscentibus. Modus hic tam est certus ac probatus, vt viderim quandoque pomiferam arborem, à perito artifice colono, quem vno aut altero colloquio institueram, ita medicatam & comparatam, vt quatuor ramis ex eodem trunco natis, poma diuersarum qualitatum & medicinarum proferret, ac aliis quatuor diuersorum saporum & odorum. Quod nec insitione factum erat, nec alio adulterandi artificio, quàm eo quod hîc describimus. Erat & id summè in ea arbore admirandum, quòd neque folia, neque fructus ramorum ita medicatorum ab erucis aliquo modo infestabantur, aliis eiusdem vndique populatis & erosis. Venio ad reliquos Dendriatriæ nostræ modos, vt ex pluribus habeas, vnde seligas.

Artificiũ valde pulchrum.

Sunt qui medicandas arbusculas opportuno tempore transplantent, sed ita, vt scrobi illis factæ & destinatæ, selectas herbas medicamentosas, stercoris loco, larga manu priùs substernãt, & radicibus defossæ circumponant, ac demum adobruant, remisto pingui lætamine terræ. Si feruida sequatur æstas, & insolens grassetur vredo, qualis per κυνοκαύματα sæuire solet,

Sextus modus medicandarum arborum.

aqua macerationis plantarum ſubſtratis ſimilium, arbuſculam idoneis horis reficiunt.

Modi adhuc alij, admodum faciles, expediti, & probati. CAP. IIII.

QVIDAM *ex Dioſcoridis conſilio, in vino Phthorio, plantas multas, quibus ineſt purgandi facultas, ad imum truncum medicandæ arbuſculæ diſſeminant, vel vndecunque implantant, & adeò profundè illarum radices infodiunt, vt radicibus arbuſculæ, ſi fieri poteſt, adhæreant. Quæ ne reſiccentur, aut tabeſcant, crebra rigatione hinc inde occurrunt, ſatagúntque vt plantarum facultates purgatrices, ea perfuſione, quaſi vehiculo, alimentis arbuſculæ radicatim permiſceantur, & ſurſum, vi arboris attractrice & vegetatrice, ad fructuum formationem & alimoniam, ſenſim attollãtur. Sed ita ſunt coaptandæ & diſponendæ huiuſcemodi plantæ, vt arboris truncum amplectantur & coronent. Nam ex illarum* ἀποῤῥοίᾳ *& effluuio, aliquid in amplexatam, inſenſibili tranſpiratione, abibit, & conformabitur. Quòd ſanè abſurdum eſſe non debet: cùm videamus arboreos fructus pleroſque, certarum plantarum ſapores ac odores præ ſe ferre, quas vel ſubſtratas habẽt, vel haud ita procul diſsitas. Sic quædam mala, braſsicam olent, quòd illã vicinam*

Septimus mod⁹ medicandarũ arborum.

Pulchra & notatu digna.

videant, eiúsque diurna & nocturna defluuia exhauriant, ac modo imperceptibili, duce aëre, imbibant. Sic præterea, vina quædam plus aliis diuretica esse experimur: licet in eodem tractu & fundo omnia nata & educata sciam⁹. Quod vicinis & sociis herbis ac radicibus, quibus facultas inest ciendi vrinas, ascribendum duco.

Octauus modus medicandarũ arborum.

Non defuerunt qui fissuras, aut terebrationes medicãdæ arbusculæ, iuxta primam methodum artificiosè factas, compositis medicamentis purgantibus oppleuerint, & reliqua præscripto ordine perfecerint. Quod quàm fœliciter, nõdum ex illis audire licuit.

Nonus modus medicandarũ arborum.

Noui quosdam qui ramum ex selecta arbore ita raptum & vulsum vt aliquid de ea secum auferret, ac generosis fructibus scateret, figulino vase, aut ligneo cado, stercorata terra saturo, altissimè infodiebant, & plantulas purgantes hinc inde comites illi dabant, æstúque vigente, aqua macerationis plantarum similium, diluculo, & vespere, larga manu irrigabant. Id tandiu, positis interuallis, repetentes, donec fructus adultos, & ad vnguem maturos iudicarent. Modum hunc verissimũ esse, mihi certam fecit fidem, experimentis variis confirmatam, vt dicebat quidã ex eorum monachorum ordine quos Celestinos vocant. Nec aliis plantis

se vsum asserebat, quàm iis quæ in publicis cœnobij hortis occurrebant: nimirùm Lathyride, Ricino, Tithymalis, Viola martia, malua, & similibus. Quarũ auspiciis, quo dictũ est modo, cerasia, pruna & persica præcocia, sibi cõparauit, quæ clementer & absque tædio, aluum subducebant, ad tres, quatuor, quinque, plures vel pauciores deiectiones, pro assumptorum quantitate & numero. Addebat se hinc magnã gratiam & fauorem iniisse apud multos præpotẽtes ac diuites, quos participes fecerat fructuũ suorum medicamentosorum. Quod hîc scriptum volui & adnotatum.

Decimus modus me dicandarũ arborum.

Postremum erit, quod vna & altera obseruatione mihi hactenus fœliciter, & ex animi sententia successisse deprehendi. Sunt quædam præcocia & fugacia pomorum genera, quæ figlinis, aut ligneis vasis capacibus, aluntur, crescunt, fouentur & maturescunt: dum poma dico, fructus eos cum Grammaticis intelligo, qui molli pelle vel tunica teguntur. Vbi illorum parentes arbusculas defloruisse, & fœtum adhuc informem, sua forma velle informare obseruo, tunc liquoribus ex maceratione simplicium medicamentorum purgantium & scopo meo idoneorum, expressis, nascentes, & adhuc lactescentes arbuscularum partus, velut ex vbere,
blando

blando instillatu & irrigatu foueo, ídque, electis horis & tẽporibus, dies aliquot facere perseuero, paucis contentus fructibus & arbusculis: sed iis generosis tamen, & ob id generosè ac solicitè educatis. Si retorrida & sicca inualescit tempestas, vt hinc sitire videantur, simili liquore, opportunis horis etiam refocillo, & si ob rapidum æstũ siticulosa fuerit terra, ad inebriationem vsque fundo & propino. Hæc de medicandis arboribus & fructibus ad aluum subducendam, satis sint. Nunc demum nobis explicandæ veniunt aliarũ medicationum formulæ, sanè quàm iucundæ & vtiles.

Arborum medicationes aliæ, ad particulares effectus, pulchræ & animaduersione dignæ. CAP. V.

Si ab arboribus tui horti, alia exigis medicata auxilia, quàm præcedẽtia (quæ aluo duntaxat lubricandæ fuerunt accommodata, & talibus humoribus vacuandis destinata, quales medicamenta ipsa mouere apta sunt) potes, pro cõcepto scopo, quidquid visum fuerit, arboribus tuis, iuxta præscriptos modos, committere, & quodammodo implantare: vt si fructus habere voles contra pestem ac venena auxiliares, loco purgantium medicamentorum, commodè ac salubriter vsurpare poteris, theriacem optimam, Fructus contra pestẽ & venena.

vel mithridatium, aut radices alexipharmacas, & alia pesti ac venenis aduersantia (de quibus multa in nostris contra pestem Secretis) iisque arbusculas tuas, qua dictum est methodo, imbuere, ac saturare. Si fructus ὑπνωτικοὺς καὶ ὑπνοφόρους, hoc est, somnum conciliantes habere satagis, plantas, radices, semina soporifera, & alia, arbusculis tuis, non dissimili accommodabis modo. Quæ qualia sint, tacere malo, quàm publicare. Alia, penè innumera, ex hisce progymnasmatis & præludiis nostris, facilè excogitare ac inuenire poterit Lector ingeniosus, & solers colonus. Nam intelligenti, vt loquuntur, pauca sufficiunt.

Fructus somniferi.

Fructibus arborum, odores & sapores quosuis, necnon etiam colores, posse comparari. CAP. VI.

QVAE *hactenus de medicamentis arborum tradidimus, eadem etiam ad odores, sapores, colores, & alia quamplurima, methodo simili, arboribus earúmque fructibus cõparanda & variè conciliãda, transferri aptaríque possunt, applicatione rerum idonearum pro voto & arbitrio tuo selectarum, ad id quod quæris & optas. Hinc scilicet, absque vllo insitionis artificio, comparantur fructus, etiam per summam maturitatem acerbi, alij acidi, nonnulli*

Fructus diuersorum saporum.

austeri: quidam dulces, melliti, saccharati: plerique moschati, cinnamati, aut alterius saporis, vel odoris, tam grati, quàm ingrati: &, vt paucis dicam, quales perito artifici formare visum fuerit. Quod verissimum esse, non tam de auditu, quàm ex gustu & odoratu, non semel obseruaui. Imò verò (quod fidem superare multis videbitur) mora lutea, pyra rubra, ac mala cærulea, tã intus, quàm in cute, & ex sua quæque arbore pendentia, non sine admiratione, aliquando conspeximus, contrectauimus, aperuimus, & gustauimus, sed nulla saporis gratia, quæ coloribus illis adulterata fuerat, & hinc tota in pabulum oculorũ migrauerat. Miretur hoc qui nescit, nec intelligit multa in vasto mũdi huius theatro, miraculi loco esse, quæ ingeniosa hominum diligentia, artificioso medicamentorũ adulterio, & solerti insitione, comite vbique industria & labore, in lucem protulit. Vnde rectè admodum scripsisse mihi videtur poëta, Hortensis Philosophia.

" Ipsa nouas arteis, varia experientia rerum,
" Et labor ostendit miseris, vsúsque magister.

Causa cùm plerosque lateat, illis tantùm miraculi & stuporis ingerit, vt prӕter naturam talia fieri credant. Res ea, cùm in his quæ hactenus docuimus, & deinceps ostensuri sumus, tũ maximè in variis arborum insitionibus locum ha-

Mira artificiorũ ingenia.

bet. Quarum ope & ingenioſo artificio, medicamentorúmque & colorum mangonio ſolerti, fieri plerũque videmus, vt vna arbor prodigioſo ſpectaculo, diuerſi generis, varij guſtus, inſueti odoris, necnon coloris & facultatis, poma, nuces, vuas, flores, & alia ab vno eodémque trunco emergentia, proferat. Quod exẽplis duobus, penè prodigioſis, demonſtrare ac illuſtrare pergam, licet id extra inſtitutum eſſe videatur.

Arbores duæ ſummè admirabiles & prodigioſæ. CAP. VII.

Pliniana arbor admirabilis.

INCOMPARABILIS ille rerum naturæ interpres Plinius, de inſigni quadã arbore, hũc in modum ſcribit. Vidimus inſitam arborem iuxta Tiburtes Tullias, omni genere pomorũ onuſtam: alio ramo nucibus, alio baccis, aliunde vite, ficis, pyris, punicis, malorúmq; generibus: ſed huic breuis vita fuit. Hactenus ille. Multo mihi prodigioſior videtur arbor ea, quam Ioannes Baptiſta Porta, Neapolitanus, deſcribit in Opuſculo ſuæ Magiæ naturalis. Vnam, inquit, nouimus arborem, delitias horti nuncupatam, craſsitudinis & proceritatis non ingratæ.

Arbor prodigioſa & inaudita.

Hæc trifurcata erat, & in vno ramo vuas duas vinaceis vacuas, diſcolores & medicatas gerebat: quarum altera ſoporem, altera alui deiectionem moliebatur. Secundus ramus perſicum

proferebat, ex persico & nucipersico, interuallis pluribus, æquè distinctum, & absque vllo osse. Quòd si cui inerat, nucleum dulcem vti amygdala dabat: & nunc hominum, nunc animalium faciem mentiebatur, diuersáque lineamenta demonstrabat. Tertius, cerasia exossa, acida ac dulcia emittebat: adhæc mala aurea. Cortex floribus, rosisque consitus erat. Porrò fructus ipsi debitam magnitudinem superabant, ac aliis dulciores & odoratiores erant. Verno tempore efflorescebat arbor, & vltra legitimum tempus suos fœtus educabat: nam diu in arbore morabãtur, & continuæ fœcũditatis orbem toto anno ministrabant. Per quosdam enim gradus poma sibi succedebant, & fœtura interpolabatur. Brachia ponderibus inclinata procumbebant. Denique sic cœlum & solum arbori fauebãt, vt pulchriorem in tota vita non conspexerim. Hactenus ille: ex quo tam raræ arboris historiam huc proferre voluimus, vt intelligeres, Arbor verè aurea, si talis vspiã reperiatur.

" Quantùm ars ipsa valet, quantúmque industria pollet,
" Et quantùm insitio fœcundos adiuuat hortos:
" Necnon ingenium medicandi hortensia solers.
" Queis fauet impatiens otij labor, optimus artis
" Cuiuscunque dator.

Sed dimissa insitione, de qua nuper Opusculum Arborum insitio &

medicatio multa posſunt.

edidimus, inſtitutum repeto, & ex diuerticulo in viam redeo: à qua, occaſione data, ideo nonnihil deflectere voluimus, vt oſtenderemus artem medicandarum arborum cum inſitione copulatam, planè admiranda moliri, ſi in peritum & induſtrium cadant artificem.

De collectione, repoſitione, cuſtodia & vſu fructuũ medicamentoſorũ: & aliis in hac arte obſeruãdis. CAP. VIII.

Admonitio valde notanda.

ANTE *quàm propoſitam narratiunculã aggrediar, admonebo artis huius ſtudioſos, quòd medicationes hactenus præſcriptæ, minorem materiam, rigationem & ſedulitatem exigent in arbuſculis fructum paruulum ac molliculum ferentibus, quàm iis quæ illum maiuſculum ac duriuſculum producunt. Primi generis ſunt, ceraſus, morus, prunus, perſica, anteperſica, præcocia, olea, & vitis. Secundi, malus, pyrus, cotonea, amygdalus, iuglans & ſimiles arbores: quarum, vti etiam ſuperiorum, fructus non exactè ſuas vires medicamentoſas exerent, ante maturitatem. Per quam die ſereno, circa nouilunium, alto Sole, blãda manu, abſque vlla iniuria, læſione & vitio, decerpentur, ac loco idoneo, vt in noſtris hortorum Secretis docuimus, in vſum accuratè reponentur. Si cuſtodiæ non erit locus, vel, quòd anni tempeſtas auſtra-*

Tẽpus ac mod⁹ collectionis & repoſitionis fructuum.

lis & pluuiosa, illam negauerit, adeò vt hinc à labe & corruptione periclitari videantur: vel quòd per imbres & nebulas collecti fuerint, & ob id excrementitio humore, putredinum parente, abundauerint, sublata omni mora, calente clibano (si per Solem minùs licet) aut craticulis ad focum suspensis, integri, si parui & tenelli erunt: vel bipartitò, aut quadripartitò diuisi, & ab interaneis repurgati, necnon depellati, si magni & duriusculi aderunt, paulatim resiccabuntur, ac blandè torrebuntur. His ita comparatis, illico mũdis vasculis, vel calathis, papyro internè vestitis, reponentur, & accuratè seruabuntur. Si recepto more condire voles, præclarè ac salubriter ages. Vsus omnium erit, vel ex propria cuiusque carne & pulpa, vel ex eiusdẽ iusculo & decocto, sicuti de prunis fieri solet per Ichthyophagiam, & esuriales ferias. Tempus vtendi esto matutinum, vel paulò ante pastum, & nonnunquam sub somnum. Quantitas limitabitur pro cuiusque corporis modulo, ætate, sexu, temperamento, mouendi facilitate, vel difficultate, & medicamentorum, quibus imbuti erunt fructus, natura forti, cita, aut debili. In quam rem, & superiora omnia, tibi prudenter & opportunè consulẽdi erũt docti atque cordati medici. Quod vt facias, te etiam atque etiam

Quomodo siccari debeant.

Vsus, tẽp^9, & quantitas.

Pulchra & valde notanda.

amicè moneo, & valde cohortor. Penè omittebam quòd fructuum medicatorum tam ossa, quàm semina, diligenter colligi debent, ac diligentiùs custodiri, ob vim medicamentosam quæ summa illis inest, non dicam aduersus lumbricos & interanea ventris animalia, liberandásque obstructiones, sed & alia quamplurima, quæ hîc reticere malo, quàm paucis explicare. Habent de multis id solenne, quòd si implantentur, aut serantur, quæ hinc emergent arbores, medicamentosum nescio quid præ se ferent. Quæ res in surculis aut ramulis, ex simili arbore detractis, & alibi inserendis, vel pangendis, locum vix habet: nec etiam in medicata arbuscula, si trāsplantetur ac transferatur. Nam materni lactis & soli genitalis negata facultate, sublatóque nutricis assueto vbere, succos oblita priores, meritò à proprio temperamento, eóque medicato, in aliud degenerat. Quare si voles vt ad ingenium redeat, & vires medicamentosas, penè exhaustas, resumat, medicatâ alimoniâ, quibus dictum est modis, refocillāda, ac instauranda tibi erit. Nec id solùm in transplantatis & translatis locum habet, sed etiam in iis quæ nec cœlū nec solum mutant. Vnde par erit quotannis, aut saltem quoque biennio, recens medicamentum, siue simplex, siue compositum, aut

Præcepta pro transplantatione.

Dignum animaduersione.

antidotum, vel quiduis aliud, denuò illi accommodare. Quemadmodum ex Græcis Florentini Georgicis, transcripsit Neopolitanus Palladius, & plerique illo antiquiores.

Quomodo fructus tam æstiui, quàm autumnales, iam decerpti & domi asseruati, medicamentosi euadant, ac purgantes. CAP. IX.

HIC nequaquam silentio dissimulabo, quod à multis summè desideratũ, & cupidè expetitum scio. Quid illud? inquies. Quomodo citò, facilè, & quouis tempore, quilibet repositos fructus, siue verni fuerint illi, siue æstiui, seu autumnales, ita possit componere, vt clementer & absque nausea illi aluum moueant, ac subducant, corpúsque à superfluis excrementis liberè ac blandè vacuent. Si patientem aurem mihi præbueris, paucis docebo. Omnium primùm à fido quopiam Pharmacopola, tibi comparabis purgantia aliquot medicamenta simplicia, ex eorum classe quæ violẽta non sunt. Qualia sunt Rhabarbarũ, agaricus, sena, polypodium, epithymus, semen cartami, myrobalani, thamar Indi, & similia. Vbi vnum, aut duo ex his, scopo tuo idoneis, probè selegeris, ex medici consilio legitimas ac sanas portiunculas, negligenter, si opus erit, fractas & cõtusas, horis aliquot, cum

Res multis multorum votis expetita.

Quomodo resiccati fructus medicamentosi fiant.

Primus modus.

tantillo cinnamomi & seminũ anisi, infundes ac macerabis, in sero lactis, oxymelite, ptissana, vino, aqua, aut blando quopiam liquore. Deinde quidquid id erit, percolabis, clementer exprimes, & calidis cineribus, apto vasculo, superpones: ibíque horis aliquot insuccabis, vt loquitur Columella, & infundes, cōpūcta locis multis pruna, persica, pyra, ficus, cotonea, vel cerasia: ex his quæ tibi ad manum erunt, nihil refert, modò Solem passa fuerint, vel clibano, vt diximus, resiccata, aut aliter asseruata. Vbi liquore illo medicato, & iusculo, affatim imbuta erunt, & pro rugosis obesula apparebunt, valdéque turgebunt, tum demũ medicamētosa habebis alimēta, quæ absque vlla molestia, corpus, soluta aluo, blandè repurgabunt. Rem eandem fœliciter etiam experieris in vuis, quas Damascenas nuncupant: magno ventriculi ac hepatis commodo, sed detractis priùs, & ex illorũ pulpa seclusis vinaceis. Si insuauem quēpiam gustum, vt amarorem, acerbitatem, vel quid simile, præ se tulerint medicata isthæc alimenta, sacchari optimo, aut puluere glycyrrhizæ, vel cinnamomi, facilè tegi, ac dißimulari poterit: adhæc aniso cōdito, vel coriandro præparato, aut huiuscemodi artificio quopiam aromatico & dulci, pro cuiusque gustu ac palato. Quidpiam

Correctio praui gustus & saporis.

igitur ex iis prægustabitur, aut commanducabitur, vel sumpto medicamentoso cibo, statim assumetur, vt contraria contrariis emendētur.

Est modus quidam expeditus & salutaris, ita coquēdorum in foculo cydoniorum, & aliorum quorumcunque fructuum maiorum, vt corpus à grauantibus excrementis absque vllo tædio, torminibus ac fastidio clementer purgēt: imò verò purgando, viscera roborent. Hunc qui nosse volet, velle autem debent omnes, percurrat aream tertiam, cāpi septimi, nostri Horti medici: qui dum hæc præcipitabamus, incudē sustinebat: illic inueniet quod placuisse queat. Sed de his fusiùs agemus, paulò pòst in vino Cydonite, & Hydromelo. Secundus modus.

Ioannes Langius, illustrißimorum Comitum Palatinorū medicus doctiß. in quadam epistola ad Cyrlerum, de medicatis fructibus ad hunc scribit modum. Accipe aquam aut vinum, in qua vel scammonea, vel tithymali cortices, aut turbith vel id genus fortium medicamentorum, maceratum sit: in quo pruna sicca ex Damasco, caricæ, vuæ passæ, donec turgescant, maduerint. Hæc absque vllis torminibus aluum leniter expurgant. Nam hæc sola virtute medicamentorum, exuta eorum substantia, imbuūtur. Hactenus ille ad verbum. Tertius modus.

Quartus modus.

Cognoui qui antea commemoratos nobis fructus, tam ſiccos quàm recentes, nullo modo macerabant, ſed cum purgantibus medicamentis ſimplicibus, à medico præſcriptis, modicè fractis, & ſi opus erat, contuſis, ac raro linteolo deligatis, prunorum modo, in vino aqua temperato, coquebant: & addito ſaccharo multo, delicatis palatis edendos proponebant: vel ſolum iuſculum propinabant, & decoctorum carnem per ſetaceum excernebant, ac mundo vaſculo repoſitam, in vſum idoneum, & tempus opportunum accuratè cuſtodiebant: de eodem boue, vt dici ſolet, lora trahentes, vnáque & eadem fidelia, duos parietes dealbantes.

Quintus modus.

Noui alios, qui fructus iam dictos, poſt longam infuſionem & macerationem, quo nuper dictum eſt modo, blandè ſiccabant in clibano, & iterum, ac tertiò macerabant, & demum reſiccatos, pyxide includebant, & quoties opus erat, excludebant, ac in vſum opportunè conuertebant, reſperſo multo ſaccharo. Si vigebat æſtus, in aqua roſacea infundebant: ſi hyems erat, ſuffocatis in vino pauco aliquot eorũ buccellis, & copioſa ſacchari aſpergine dealbatis, liberè vtebantur, & quidquid erat vini ſuperbibebãt. Vt quod ſentio verè dicã, non ſunt hæc temerè tentanda abſque docti medici conſilio,

Doct⁹ medicus in

perinde atque alia pleraque hactenus scripta. Nam ille selecta medicamẽta, ægrotantium affectibus, aut sanorum præcautionibus idonea seliget, & ad legitimum pondus, ac dosim, vt loquuntur, omnia deducet, iudicióque & arte singula temperabit. Imò verò, suopte Marte, iuxta hanc methodum, noua comminiscetur artificia: quando non omnia possumus omnes. hac philosophia vbiq; consulendus.

Quomodo lactuca, borrago, portulaca, & olera alia, adhæc cucumeres, cucurbitæ, pepones, raphanus, cinara, fraga, grossulæ, framboesiæ, & similes fructus ac plantæ, deiectorias facultates induent, & sapores ac odores varios admittent.

CAP. X.

Si ad medicationes olerum, radicũ, & plantarum multarum, prudenter referas quæ de medicandis arboribus nuper scripsimus, nouo hîc sermone opus non erit. Verũenimuerò, quia plantæ, radicibus tam solidis non innituntur, quàm arbores, nec tam robusto donantur corpore, nascũtúrque plurimũ seminibus, vel implãtationibus, ac breuioris sunt vitæ, idcircò de illis peculiarem hîc instituemus narrationem. Si itaque semina plãtarum titulo capitis huius propositarum, aut aliarum, maduerint triduo, vel quatriduo (antè quàm serantur) in aqua & iu-

Hortensiũ penè omnium medicationes.

Primus modus.

sculo macerationis purgantium medicamentorum simplicium, initio Opusculi descriptorum, & siccata, vicibus iteratis remaduerint, ac ita optimæ terræ, pingui fimo saturatæ, & diligenter subactæ, commissa fuerint, quidquid inde nascetur, medicatorum seminum facultates ac ingenium referet.

Secundus modus.

Idem etiam continget, si medicamentosâ illâ macerationis aquâ, ceu cremore quopiam, pullulantes plantulas, & adhuc lactescentes, aliquot diebus, velut ex nutricis vbere, stillando, & non mergendo, aut inebriando, opportunis horis foueris ac rigaueris: hinc alui solutionem, & corporis purgationẽ illis concilians ac informans. Si grauis æstus inferiora torrebit, eodem liquoris haustu illas sitientes, affatim, & identidem, sed tempestiuè, (vt in arboribus dictum est) refocillabis, ac recreabis.

Tertius modus.

Sunt qui per adolescentiam plantarum, radices blandè circunfodiunt ad capillares vsque fibras, sed absque vlla iniuriosa tractatione & eradicatione. Tum demum, purgantia medicamenta simplicia, proposito scopo selecta, & nonnihil contusa, si opus erit, earum nudatis radicibus sparsim iniiciunt, ac disseminant (vt in arboribus diximus) regestáq; terra adobruũt, consepeliũt, ac ita educari, crescere, & medicamen-

tari permittunt. Quod à multis factum, & salubriter expertum, verè scio.

Nonnullis abundè satis est dũ plantulas transferunt, in scrobiculum illis defossum mittere ac substernere selecta medicamenta: deinde stercorata terra, & si opus erit, irrigata, omnia condere, ac ita cœlo & solo cõmittere. Modos alios requires ex medicationibus arbuscularum. Et quæ de liquoribus, & succis medicatis ad plantarum radices infundendis, tradita sunt, eadem etiam ad sapores, & odores (de coloribus dubito) prudẽter, ac solerter coaptare poteris, exemplo Aristoxeni Cirenei: qui, vt scribit Plinius, à patria desciscens philosophia, & helluonum voluptati ac collegio subscribens, natas in hortis lactucas, vesperi vino mulso rigabat, eóque potu, donec satis ebibissent, satiabat: vt postridie, cùm illuxisset, placentas virides à terra missas, se habere venditaret: dignũ helluone inuentũ, nedum philosopho. Sed in medicamentoso plantarum mãgonio & artificio, versatum satis. Manum itaque ex hac tabula mouebo, vbi admonuero, quòd plãtæ, quibus à natura inest purgatrix quædã lubricitas, vt violis martiis & maluis: aut lactea substantia & dulcedo, nonnihil etiam deiectoria, vt lactucis: vel nitrosus succus & ob id medicamẽtosus ac deiectorius, vt bras-

Quartus modus.

Historia pulcherrima.

Pulchra & notatu digna.

ſicæ & betæ: aut lenta & excrementitia humiditas, vt portulacæ: hæ, inquã, & ſimiles plãtæ, cura admodum ſolicita, ac medicamentis multis non indigent, vt medicatæ, ac purgãtes euadant, cùm id naturâ ferè comparatum habeant: & ob id modica alteratione opus habent, vt medicamentoſæ fiant. De peponibus, cucumeribus, & huius notæ aliis, non diſsimilis erit ratio, ob ſuccum excrementitium, aquoſum, & nonnihil lubricum, quo largè ſcatent.

Vites modis variis medicari, vt earum vuæ, & vina ex illis expreſſa, aluum clementer moueant, & corpus abſque moleſtia purgent. CAP. XI.

Priſca medicandarũ vitiũ philoſophia.

SECVNDVM *vindemiam, vbi vites ablaqueantur, quantùm putabis ei rei ſatis eſſe vini, tot vites ablaqueato, & ſignato: earum radices circùm ſarrito & purgato. Poſtea, veratri radices in pila contundito, & circum vitem ponito: his ſtercus vetus, & veterem cinerem, ac duas partes terræ circùm addito. Radicibus vitis terram inſuper iniicito. Hoc vinum ſeorſum legito. Si voles ſeruare in vetuſtatem ad aluum mouendam, ſeruato: nec cõmiſceas cum cætero vino. De eo cyathum ſumito, & miſceto aqua, ac bibito ante cœnã: ſine periculo aluũ mouebit.*

Primus modus.

Secundus modus.

Aliter, cùm vites ablaqueantur, ſignato quam-

quampiam, ne admisceas cætero cum vino. Treis fasciculos veratri atri circumponito circum radices, & terram insuper iniicito. Per vindemiam de his vitibus, quod delegeris, seorsum seruato, cyathum in cæteram potionem indito, aluum mouebit, & postridie perpurgabit, sine periculo. Hæc ad verbum M. Cato in suis de re rustica Commentariis.

Africanorum & Græcorum geoponici ac medici, Catone multò antiquiores, hac incedunt via. Sarmentum quod pangendũ est, ima parte finditur, trium vel quatuor digitorum mensura, sublatáque medulla, simplex medicamentum purgans & deiectorium, ex his quæ primo capite recensuimus, contusum, medullæ loco inseritur & truditur. Vel eiusdẽ pulpa (quod præstantius est) immittitur. Postea, vulnus aut fissura, ne quid effluat, idoneo emplastro tegitur, deligatur, & ita sarmentum terræ mandatur. Hæc Florentinus, ex Græcorum geoponicis & medicis vnus, & post eum Palladius. Tertius modus.

Recentiores satagunt, vt vitis ablaqueatæ radices emundentur, deinde purgantis alicuius medicamenti succum, vel ex eius maceratione liquorem, suffusione & rigatione, per dies aliquot repetita, affatim combibãt & exhauriãt, maximè, dum noua de grauido palmite gemma Quartus modus.

tumet. Post hæc, terram radicibus regerunt, & ante omnia diligẽter cauent, ne tum gelidus & niuosus spiret Aquilo, radices percellens, ac vires medicamentorum obtundens. Qui ex vite hunc in modum medicata nascentur racemi, deiectorij erunt ac purgãtes, perinde atque vinum ex illis expressum, sicuti scripsit & adnotauit idem Florentinus, libro primo & secundo suorum Georgicôn. Modus hic, sanè quàm facilis est, ac valde expeditus, vt testatur Arnaldus à Villanoua, ob causas in Arboribus expositas. Hinc nimirum visa, repertáque est vua, vt ille idem scribit, cuius acinus quilibet aluum clementer mouebat, habebatúrque res ea pro summo miraculo. Qui vuis & vinis albis oblectantur, vitem ac vina huiuscemodi medicata sibi comparabunt: qui rubris, contrà: quando, velle suum cuique est, nec gustu viuitur vno.

Est alius modus comparandorum huiuscemodi racemorum medicamẽtosorum, cum suis vinis, quem nec tacebo, nec tibi dißimulabo. Quintus modus. *Sarmenta ex generosis vitibus, opportuno tempore seliguntur, & in vas aliquod semiplenum purgantibus potionibus, vel medicamentosis liquoribus, maceratione longa paratis, deponuntur: deinde illis terra optima remiscetur, ac tantisper resoluitur, irrigatur & curatur, donec sar-*

mentorum & flagellorum oculi nitantur exire. Id vbi fit, more vitium cæterarum, idoneo loco circunspectè pangũtur, summáque habetur cura, ne iniuriosa tractatione, vel tãtillum offendantur, & hinc ex suo membro excutiantur. Qui inde nascentur racemi, pro facultate succi ac liquoris, quo imbutus fuerit palmes, medicati euadent, perinde atque vinum quod ex illis exprimetur.

Notãdum & cauendum.

Aliæ vitium, vuarum & vinorum medicationes pulchræ & ingeniosæ, ad somnum, contra venena, & alia.

CAPVT XII.

ETSI *quæ hîc scripturi sumus, facilè & explicatè colligi poßint ex præcedentibus, dicam nihilominus de illis aliter, paucis ac breuiter, quantùm feret materia. Si loco purgantium medicamentorum, aut diluti eorum, quidpiam ex iis antidotis, quæ somnum conciliant, in liquorem solutum, ad vitis radices ablaqueatas, tẽpestiua rigatione effuderis, vel hypnoticas & somniferas plantas iisdem radicibus consepeliueris: aut circùm plãtaueris, vt vult Dioscorides, in vino phthorio, tam vuæ quàm calcata & pressa ex iis vina, somnum facilè conciliabunt. Idem fiet, si truncum vitis selectum, vt de arboribus diximus, Gallica terebra, aut alia, per-*

Vitis somnifica qualiter fiat.

foraueris, & eadem antidota foramini intruseris, ac vulnus, quo ostensum est modo, tractaueris, obduxeris, ligaueris, ac Deo & naturæ permiseris. Si theriacem, mithridatium, aut alexipharmacum aliud, eô intruseris (sublata si opus erit medulla) vel diluto eorundem, aut liquore macerationis plantarum venenis pugnantium, radices imbueris, & frequenti rigatione, eáque tempestiua, perfuderis, vitem habebis antidotariam, alexipharmacam, pestifugam, & veneriorum, ac venenatorum omnium hostem capitalem: adeò vt nullum animal veneno imbutũ, sub ea stabulari audeat, ac stationem aliquã capere. Quin etiam aiunt acetũ ex vino vitis huius antidotariæ & theriacalis factum, necnon vuas passas, miram habere facultatem contra toxica, pestilentem morbum, venenatorũ morsus, ac alia pleraque. Quibus deficientibus, proderunt etiam, vitis eiusdem folia trita, & venenatorum ictibus apposita. Quòd si rursus horum omnium penuria fuerit, cinis sarmentorum hominem à periculo vindicabit. Nam & citra theriacem vitis cuiuscunque sarmentum, aduersus morsum canis mirè auxiliatur, modò nõ fuerit rabidus. Autores sunt (ne quis putet meum esse commentum) Pœnorum & Græcorũ geoponici ac medici, & inter hos Florentinus, qui

Vitis antidotaria, & venenis pugnans.

Mira vitis theriacalis efficacia.

hæc posteritatem latere noluit. Cæterùm hîc nec omissum velim, nec intactum, quòd si de huiusmodi vitibus medicatis sarmentum transferendum, aut inserendum accipiatur, vires sui medicamenti, vt de arboribus diximus, vix resipiet, nec materni medicaminis gustum retinebit. Quare oportebit noua infusione, eáque assidua, vim senescentis succi iterare, vt scribit Neapolitanus Palladius, rerum agri doctor non aspernandus. Præceptũ notandũ.

Hæc de medicandis arboribus, fructibus, oleribus, radicibus, plantis multis, necnon vitibus, vuis ac vinis, satis erunt. Quæ si placuisse, & grata fuisse intellexero, multò pulchriora necnon occultiora, quæ apud nos latent, ex vmbra in lucem communi iuuandi studio proferemus.

FINIS.

ANT. MIZALDI

MONLVCIANI ARTIFICIA PERPVLCHRA COMPONENDORUM Vinorum, quæ diuersis morbis blãdè ac iucundè succurrant: cum prisco ac recenti quorundam catalogo, & auxiliis.

ERTVM est priscos medicos summo studio ac diligentia perquisiuisse, quonam modo diuersis affectibus corporis & animi, cùm curandis, tum excitandis, vina artificiosè concinnarent, & medica factitarẽt. Qualia sunt Theophrasti apud Heracleã Arcadiæ, quæ viros dementabant. Athenæi apud Thasios, quæ somnum accersebant, & fugabant. Plinij Arcadica, quæ fœcunditatem fœminis importabant, & viris rabiem. Adhæc Trœzenia, quæ qui biberant, negabantur generare: & Lycia quæ qui gustauerant, his soluta aluus firmabatur. Hinc, scilicet, variæ illæ, apud M. Catonem, vinorum concinnationes, ad varios affectus: necnon apud Dioscoridem: & ante iam dictos omneis, apud Pœnorum & Græcorum geoponicos ac medicos, sic-

Varia antiquorum vina ad varios affectus.

uti ſuo loco deinceps oſtendemus. Horum artificia omnibus penè morbis, citò, tutò ac iucundè, necnō (ut aliquid de meo addam) quàm minimò, auxiliantia, cùm legiſſent poſteriores medici, hinc (fortaſſe) conſultò moti fuerunt, ut medicamenta quædam purgantia, vino macerarent, & horis aliquot infunderent, ad conciliandam ei medicamentoſam facultatem. Quod, Dij boni, quanto applauſu, & corporis totius conſenſu, ſic hauritur! Quas, obſecro, vireis ſic in corpore clementer ac blandè non exerit? Quam ſuauitatem medicamentis & rebus quibuſcum miſcetur, non adfert? Quas facultates ventriculi, iecinoris, cordis & inteſtinorum non roborat, ſubſtantiæ, ac naturæ ſuæ familiaritate, nobis amica, aſſueta, &, penè dixerim, congenita? Hinc nimirum Galenus noſter, Falernum Mithridatio, & Theriacæ miſcendum præcepit, ut multorum amarorum, quibus conſtant antidota illa, iniucunditatē tegat, & ventriculo qui amara auerſatur, ſuauitatem conciliet, contentricémque eius vim, roboret. Rectè itaque ac prudenter ſolertes medici factitia vina excogitarunt, quæ facultates impreſſorum illis medicamentorum, celeriter ac iucundè toti corpori, eſſentiæ tenuitate, ac familiaritate diſtribuerent, & à variis affectibus illud oppor-

Vini facultates miræ in corpus.

tunè liberarent, absque noxa, tædio ac nausea. Horum compositiones multiplices, & artificia diuersa, tibi candidè, vt omnia, proponere ac paucis exponere, nec detrectabo, nec grauabor: vt habeas quod è multis pro arbitrio seligere & sequi possis.

Vinorum medicamentosorum artificiosæ aliquot concinnationes, tam per vindemiam, quàm alio quouis tempore aggrediendæ. CAP. I.

VINDEMIAE *tempore, mustũ ex albis racemis, iisque optimis, ac minimè vitiatis expressum (si albo vino delectaris) vel ex aliis comparatum, seliges ac sepones: & antè quàm efferueat, in doliolum, cadum, lagœnam, vel aliud vasculum, ex munda & proba materia constructum, opportunè infundes. Sed ita, vt priùs selectæ materiæ tuæ medicæ, lotæ ac purgatæ, in dictum vasculum descenderint: siue herbæ fuerint illæ, seu radices, flores, semina, species, aromata, fructus, grana, aut res aliæ quæuis medicamentosæ, quarum facultates mustum imbibere, ac præ se ferre satagis. Quod equidem duodecuplam proportionem habere debet ad dictas materias plùs, minùs, pro intensiore & remissiore illarum sapore, odore & qualitate. Id vbi factũ erit, scutellâ vno latere apertâ,*

Prim⁹ modus cõponendorum vinorum medicatorum.

vel illo aliquantulùm ſublata, vinarij tui vaſis oſculum, & ſupremum ſpiraculum, operies: vt fæces ſenſim ab imo ad ſummum tendentes, liberum habeant emiſſarium, & quod medicato halitu ac feruore ſurſum volitat, deſpumatum ad inferiora retrudatur. Vbi feruor reſederit, & deſpumatio ceſſauerit, vas omnino replebitur, (quod pro aliis deinceps dictum velim) &, ne quid effluat, diligenter ſtipabitur, ac loco idoneo in vſum ſeponetur: qui poſt duos menſes opportunus erit. Vides quãto artificio hîc elaboratur, & quaſi à natura conficitur, &, vt ita loquar, incorporatur, quod iniectum & comprehenſum eſt. Nam per naturalem muſti calorem, validámque ebullitionem, interna rerum infuſarũ, necnon confuſarum fit agitatio, velitatio & impreſſio. Quâ vinum, multò ſuperius, viribus propriis eas ſpoliare, ſibíque proprias facere, imbibere, &, vt theologicè loquar, tranſſubſtantiare, viis, modíſque omnibus molitur, ac tandem aſſequitur. Ex quo medicamentoſum euadit, & hinc vi admodum penetrabili, artifice induſtria, inſitas, conceptáſque rerum immiſſarum, ſibíque creditarum facultates, ad omnia corporis membra, in nictu oculi, iucundè perfert ac diſtribuit, abſque vllo naturæ grauamine, tædio, nauſea, aut faſtidio: ſicuti probatũ,

Pulcherrima narratio, pro ſequentibus valde notanda.

Arguta philoſophia & nõ vulgaris.

expertum, ac summè obseruatum habemus, scimus, ac vidimus. Hoc primum est concinnandorum vinorum artificium paratu admodũ facile, sed mihi vtcunque suspectum. Nam periculum est, ne musto immersæ, aut natantes materiæ, ex mora, loci natura, difflatione præpedita, & aliis, vitium trahant, ac vinum ita labefactent, vt ætatẽ ferre non poßit, sed in vappam illico abeat, aut ante tempus acescat. Quare præstaret, feruore vini sedato, & despumatione facta, illud elutriare, & in alterum vas transfundere: inclusásque materias excludere, & procul amãdare. Nisi malles aliud mustũ illis superfundere, & hinc comparatum vinum, quod priore multò erit imbecillius, pauperibus ægrotantibus elargiendum custodire.

Refutatio superioris artificij.

Est alter modus quamplurimis vsitatus ac familiaris, cuius talem habeto formulam. Medicæ materiæ, pro concepto cuique scopo electæ, in optimi musti iusta quantitate (comparato ad id vase idoneo) tantisper coquuntur, & temperato igni, ex semiustis carbonibus accenso, tandiu leniter bulliunt, spuma ad vnguem exclusa, donec pars tertia, plùs, minùs, absumpta fuerit: aut mustum ipsum, rerum immissarum saporem ac odorem exactè imbiberit. Id vbi factum est, noctem integram adopertum vas, cum suo vi-

Secundus modus.

no & materiis quiescit, sequente luce, per vimineum colatorium omnia transmittuntur, ac vinum ita percolatum alteri musto (sed minoris quantitatis) vase ad id accommodo, diligenter remiscetur, & transvasatur: aptato ad summum eius spiraculum & emissarium operculo, qua nuper scriptũ est formula: vbi perfectè deferbuit, & defæcatum est, ritè impletum, operculatum & clausum, loco idoneo, in vsum custoditur, ac seponitur. Sed rursum modus iste (quanquam non ignobilis) sua non vacat suspicione, ob rerum immissarum ebullitionem plùs æquò (fortasse) maiorem vel minorem, intensiorem aut remißiorem, nulla graduum basi in his præscripta & obseruata. Nam sunt multa quæ longam coctionem sustinent, alia verò breuem: cuius si non habeatur perspecta ratio, vires decoctorum resoluuntur, & in fumos illico abeunt. Quare satiùs esset, ac multò consultiùs, medicas materias tandiu in musto macerare, donec illarum naturam ac facultates, tam gustatu, quàm odoratu, induisse ac ebibisse deprehendetur. Quod vbi constabit, lenta ebullitione, eáque leui, negotium, quo dictum est modo, facilè exequetur & absoluetur.

Infirmatio superioris modi.

Cõsilium notandũ.

Aliæ eorundem vinorũ artificiosæ compositiones, magis tritæ ac vulgares.

CAPVT II.

SVNT aliæ medicandorum vinorum methodi, quas paucis tibi expediam. Medicæ materiæ recentes, aut, si id minùs licet, semisiccæ, & negligenter contusæ, lineo, aut cānabino sacculo admodum raro imponuntur, & ad præscriptas formulas in optimo musto præmadent atque innatant, additis lapillis, si leuiores erunt, vt in vino hyssopite docet Dioscorides. Vbi satis emaduerint & maceratæ fuerint (quod ex sapore & odore musti illis imbuti percipitur) tum demum blandè, & quantùm licet, expeditè coquuntur, despumantur, & excluso sacculo, factáque illius forti expreßione, vinum ita medicatum, alteri (sed minoris quantitatis) miscetur, & nonnihil mouendo, agitatur. Id vbi exactè in suo doliolo deferbuit, diligenter repletum & operculatum, diligentiùs custoditur.

Primus modus.

Alij in generosum vinū (nihil refert nouum fuerit, necne, adhæc album an rubrum) selectas, pro arbitrio, medicas materias, lotas ac repurgatas immittūt: & horis aliquot, vt dictum est, ibidem macerant, coquunt, despumant, percolant: & absque vlla expreßione, vinum in vas mundum deponunt, replent, optimè claudunt, & vsui reseruant. Hæc via trita est ac vulgaris, quam etiam nouit media de plebe po-

Secundus modus.

pellus. Probarem sanè materias sacculo aut linteo vbique includi, vt commodè, & absque vini iactura, excludi ac retrahi poßint. Quod Dioscorides vbique facit.

Qui solertiores sunt, & ingenio perspicaci rerum secreta explorant, medicas easdem materias, quo dictum est modo, apparatas, cum duodecupla quãtitate racemorum alborum, aut nigrorum, remiscent, confundunt, & vindemiæ more, calcant, ac vna tandiu coqui & efferuescere permittũt, donec clarum & defæcatum vinum, ex his miscellaneis secerni poßit. Id vbi animaduertunt, cæterorũ vinorum modo transuasant, & vbi iterum deferbuit replẽt, & custodiunt. Sed de hoc in cõpositione vini Guaiaci. Quod ad reliquias attinet, vinum illis desuper iniiciunt, referuescere sinunt, exhauriunt, vt vina alia curant, & in vsum ægrotãtis familiæ seponunt. Nam tantùm distat inter hoc postremum, & præcedens, quantùm distant (quod dicunt) æra lupinis. Hic modus mirum in modum mihi arridet, ob legitimã rerum fermentationem, permistionem, sequestrationem, insinuationem, & alia, quæ sciens omitto, & volens prætereo, ne longa narratio tædiũ pariat. Tertius modus.

Non desunt qui vina ista inualescente æstu, (dum insana Canicula messes concoquit, & ar- Quartus modus.

denteis contristat Sirius agros) vitreis phialis, ad Solis viuificum ignem, conficiant: artificio non damnando, & conatu nequaquam inutili, ob causas nobis alibi expressas.

Quædam obseruanda, cùm in præcedentibus, tum sequentibus. CAP. III.

Primum in hac œniatria seruandũ. *HIC supersunt quædam, ex Dioscoride, & aliis, nunc demum aperienda, quæ in octo capita paucis digeram. Primum, vinorum factitiorum vasa debere impleri: quia nõ plenis facilè in acorem transeunt vina, & promptißimè* Secũdum. *corrumpuntur: quod populare est. Secundũ, medicata vina, perinde atque medicamenta, rectè valentibus insalubria esse, nisi ad morbi alicuius præcautionem sumantur, ex consilio docti* Tertium. *& prudentis medici. Tertium, febricitantibus summo delectu & iudicio exhibenda esse, imò verò, si Dioscoridi credimus, abdicanda: præsertim quæ cum frigorificis rebus, nihil habent commune. Nam vinum ad febrem, est vt ignis* Quartum. *ad ignẽ. Quartum, factitia vina misturarum vires sibi asciscere. Quare nõ difficile fuerit iis qui illarum naturas norunt, medicatorũ vinorum vires coniectura quadã assequi: vt in vino è Betonica tradit Dioscorides, quod nos paulò* Quintum. *pòst describemus. Quintum, vina ista dum in vsum traducuntur, & è suis doliolis identidem*

hauriuntur, periclitari vapescere, acescere, aut aliter vitiari: nisi maturè illis prospiciatur. Quod fiet si optimum oleum salis expers superfundatur. Nam veluti tectorio quodã, ab huiusmodi labe illa defendet. Sextũ, medicamentosis vinis, vti etiam aliis, summè commodare, vel incommodare vasa, in quibus reponuntur, ac ligna ex quibus compinguntur. Sic factũ & expertum videmus, vt vinum in cadis, vel doliolis Tamaricinis conditum & seruatum, lieni ac splenicis magnoperè cõferat: & in Fraxineis repositum, pesti ac venenis constanter repugnet, & ita de multis, ne sim narrando molestus. Septimum, vina medicata quæ cum musto fiunt, non esse vsui ante XL dies, vel menses duos ab eorum deferuefactione. Secus autem de aliis. Octauum, absque arduo labore & sumptu, vinum medicatum fieri sine igne & ebullitione, si quæ visum erit in fasciculum deligaueris, & vino immerseris, adiecto lapide pendulo, vt materiæ, hoc veluti ponduſculo degrauatæ, in vinum descendant. Idem fiet, si linteolo raro, vel sacculo mũdo materias incluseris, &, vt dictum est, in vinum demiseris. Quod diebus nonnullis hinc exactis gustãdum erit, & paulò pòst regustãdum: & tandiu repetendum, donec vinum, rerum infusarum saporem ac odorem in

Sextum.

Septimũ.

Octauum.

ſe tranſtuliſſe, & exactè ebibiſſe videbitur. Quod vbi deprehendes, tum demum materias excludes, & vinum habebis pro illarũ facultatibus medicamentoſum, tibi ſedulò cuſtodiendum, & ne difflatum admittat, accuratè obturandum. Superioribus addere πάρεργον non erit, quòd quæ inſignem habent qualitatem, & vino remiſceri debent, parua mole, maximam illius quantitatem exigent, ob ſaporis, vel odoris excellentem vehementiam, citam penetrationem, & extemporaneam inſinuationem, quæ guſtui & olfactui ſeſe ſtatim imprimit. Hæc ſi nimia erit, & ob id ingrata, dulcibus, odoratis ac ſuauibus emẽdari, vel ſaltem tegi & diſsimulari poterit: ſicuti in medicatis fructibus docuimus. Sed de artificiis vinorum medicatorum hæc ſatis erunt. Nunc demum reſtat, vt particulares aliquot eorundem formulas tibi proponamus, cum propriis ſingulorum auxiliis, vſu, & remediis: gradatim ab antiquorum placitis & formulis, ad recentiorum ſcripta, modos & experimenta eundo.

Præceptũ valde obſeruandũ.

Paraſceue ad vinorũ facultates.

Quod vt dictum, ita etiam factum agnoſcas, ſic verba in rem confero.

VINO-

VINORVM MEDICATORVM PARTICVLARES ALIQVOT formulæ & præsidia, ex Græcis Florentini Georgicis.

Vinum factitium ex Rosis, Anetho & Aniso.

In vinum mustum, vel aliud, coniicito rosarum exunguium & montanarum, necnon anisi ac mellis partem, cum modico croco: simul ligato omnia. Id cōmodum erit stomachicis & pleuriticis. Colligato præterea Anethi semen in linteo, & in vinum demittito: somnificum erit, vrinam mouebit, ac cibos concoquet. Rursus Anisi semen, vino, vt dictum est, iniicito, difficultatem lotij emendabit, ac visceribus summè proderit. Trium vinorum factitiorum vires & naturæ.

Vinum ex Asaro, Pulegio, & Fœniculo.

Primum vrinam elicit, hydropicos & ictericos iuuat, hepaticos corroborat, ischiadicos & tertianarios recreat, ac febrium rigores soluit. Secundum, aduersus serpentium & reptilium venena vtile est. Tertium, lapsam appetentiam erigit, stomachum firmat, & vrinas mouet.

Vinū ex baccis Lauri, Petroselino & Conyza.

Vinum ex baccis Lauri, tussi, pectori, tor-

minibus, & difficultatibus vrinæ auxiliatur, senibus prodest, aurium doloribus succurrit, serpentibus ac reptilibus aduersatur, & mulieres, quibus vterus strangulationem minatur, apprimè iuuat. Ex Petroselino, ventriculum roborat, eius flatus discutit nauseabundos, appetentiam excitat, vrinam ducit, & somnum conciliat. Ex Conyza, stomacho est valde accommodum: paralyticis, stupentibus, tremulis, torminosis & nephriticis opitulatur, pestilentibúsque morbis summè conducit.

Vinum ex Ruta, Fœno-græco, Hyssopo, & Apio.

Primum aduersus venena, venenata medicamenta, flatus, & reptilia, auxiliare est. Secundum hepati plurimùm prodest, præsertim si fœnum-græcum fuerit contusum. Tertium, pectus purgat, coctionem iuuat, & aluo est vtile. Quartum confert lotio reddendo, appetentiæ ac neruorum præcordiorúmque doloribus. Sed apij semen debet mitti contusum, in vinum.

Vinum ex Absinthio & Thymo.

Absinthij, maximè Pontici, drachmas octo contunde, & raro linteolo illiga: demum, in amphoram cum caßia iniice, & mustum optimum superfunde, relicto spiraculo, vt ferueſcat: deinde, reple & serua. Vsus erit ad præcordiorum

Amphora libræ 80.

ac hepatis dolores, necnon ventriculi cruditates, & affectus alios eiusdem. Eiicit etiam animalia quæ in intestinis connutriuntur. Vinum ex Thymo sic concinnatur. Thymum dum floret collectum & siccatum, terito: deinde in dolium chœnices quatuor indito, & vini albi metreta affusa, dolium ad dies XL oblinito. Potens est mulieri lac attrahere, & ægritudines fœmineas emendare. Hactenus Florentinus inter Græcos geoponicos & medicos eximius.

Chœnix libræ 2. & quadrans. Metreta, lib. 108. mẽsurales.

MEDICATORVM VINORVM PARTICVLARES ALIQVOT formulæ & præsidia, ex M. Catone.

Vinum factitium ad aluum mouendam.

In vinum mustum veratri atri manipulum in amphoram coniicito: vbi satis efferbuerit, de vino manipulum eiicito: id vinum seruato ad aluum mouendam. De eo cyathum sumito, misceto aqua, & bibito ante cœnam, sine periculo aluum mouebit: vel cyathum in cæteram potionem indito, aluum mouebit, & postridie perpurgabit sine periculo.

Cyathus, vnc. 1. semis.

Vinum concinnare, si lotium difficiliùs transibit.

Iuniperum in pila contundito, libram indito

Congius, libræ 10. in duobus congiis vini veteris: in vase mundo deferuefacito. Vbi refrixerit, in lagœnam mittito: mane ieiunus cyathum sumito, proderit.

Vinum ad Ischiadicos.

De Iunipero materiam semipedem crassam minutim concidito, feruefacito cum vini veteris congio. Vbi refrixerit in lagœnam cõfundito, & postea vtitor id vini cyathum: ieiunis manè proderit.

Vinum ad tormina, & si tineæ, & lumbrici molesti erunt.

Sumito triginta mala punica acerba, contundito, indito in vrceum, & vini nigri austeri congios treis superponito: vas oblinito: post XXX

Hemina, vnc. 10. *dies aperito, & vtitor: ieiunus heminã bibito.*

Vinum ad dyspepsiam & stranguriam.

Malum punicum vbi florebit colligito: tres heminas in amphoram infundito: vini veteris

Quadrantal idem quod amphora. *quadrantal addito, & fœniculi radicem puram cõtusam ad heminam vnã. Oblinito amphorã, & post dies* XXX *aperito & vtitor. Vbi voles cibum concoquere & lotium facere, hinc bibito quãtùm voles sine periculo. Idem vinũ tineas etiã perpurgat & lumbricos, si sic concinnes. Incœnatũ iube esse: postridie thuris drachmam conterito, & mellis cocti drachmam vnam, & vini prædicti sextarium: origanum dato ieiuno,*

& puero pro ætate triobolum, & vini heminam. Hactenus M. Cato, qui in mensuris vehementior paulò est, si hæc tempora & corpora spectes. Triobol⁹, drachmæ duæ semis

MEDICAMENTOSORVM VINORVM PARTICVLARES aliquot formulæ, & præsidia, ex Dioscoride.

Vinum Rhodites seu è Rosis.

ROSARVM *contusarum minam linteolo deligatam, in musti sextarios* VIII *demergito, & post* III *menses defæcatum vinum transfundens recondito. Vtile est his qui febre carent, & ad ventriculi coctiones, eiúsque dolores, à cibo potum. Valet etiam contra humidas aluos & dysenterias.* Mina & libra, idem.

Vinum Absinthites.

Variæ sunt apud Dioscoridem vini huius concinnandi formulæ, ex quibus hanc paratu faciliorem tibi selegimus. Absinthij Pōtici mina tusa, & raro linteo deligata, in cado musti maceratur binis mensibus. Vtile est vinum id stomacho, vrinam mouet, coctionem tardam accelerat. Hepaticis, regio morbo, & renum vitiis auxiliatur: fastidia discutit, & iis prodest, Cadus qui & metreta dicitur, capit libras 108.

quibus ventriculus negotium exhibet. Valet contra longam præcordiorum distentionem, & inflationes, teretésque ventris tineas, & remoratos menses.

Vinum Hyssopites.

Libra foliorum hyssopi tusorum, & linteolo raro cum quibusdam lapillis inuolutorum (vt degrauatus ponduſculo fasciculus sidat) in musti amphoram coniicitur. Vinum post XL dies defæcatum elutriatur. Prodest contra pectoris, laterum & pulmonis vitia, veterem tußim & suspiria. Vrinã cit, torminibus & horroribus febrium circuitu repetentibus auxiliatur, ac menses mouet.

De amphora vide suprà.

Vinum è Betonica.

Herbam semine prægnantem cum suis ramulis, libræ vnius pondere, congiis duobus vini macerant, & post VII mensem transfundunt. Ad multa interaneorum vitia, vt frutex ipse, pollet. Et, vt in vniuersum dicatur, factitia vina, misturarum vires sibi asciscunt. Quare non difficile fuerit iis qui illarum naturas norunt, vinorum vires coniectura quadam assequi. Veruntamen, vinorum vsus febricitantibus abdicandus est. Fit etiam è Betonica acetum ad eadem vitia vtile.

De congio suprà.

Præceptũ vniuersale & notãdũ.

Vinum Thymites seu è Thymo.

Valet contra ægras coctiones, fastidia, dysenteriam, neruorum & præcordiorum dolores, hybernos algores, & venenata animalia, quorum morsum frigus insequitur, aut putrescit locus. Ad eadem pollet vinum Origanites.

Vinum ex Asaro & Dauco.

Prius vrinā ciet, ac hydropicis, regio morbo laborantibus, hepaticis, ischiadicísque conuenit. Posterius facit ad dolores thoracis, præcordiorum & vuluæ. Menses pellit, ructus euocat, & vrinam cunctantem ducit. Prodest etiam tussi, ruptis & vulsis.

Vinum Saluiatum & Marrubiatum.

Quod prius est, valet contra renum, vesicæ & laterum dolores, sanguinis reiectiones, tussim, rupta, vulsa, & suppressos menses. Posterius conuenit vitiis pectoris, & omnibus morbis quibus marrubium.

Vinum ex Apio, Anetho, Fœniculo, & Petroselino.

Omnium eadem est conficiendi ratio, & vires eædem. Sumuntur seminis apij recentis maturi & cribrati vnciæ nouem, linteo raro colligantur, & in musti amphoram demittuntur. Appetentiam excitat, stomachicis auxiliatur & difficili vrinæ, ac faciles spiritus facit.

Vinum Granatorum.

Ex variis artificiis quibus vinum istud concinnatur, hîc aliquot Dioscoridi ac recentioribus probata conscribemus. Succus exprimitur ab acinis punicorum, quibus lignosus abest nucleus (apyrena vocant) & ad tertias decoquitur, ac ita reponitur. Efficax est contra fluxiones internas, & febrim cum alui profluuio exortam. Vrinam mouet, aluum astringit, & stomacho admodum est vtile. Alij repurgatos Punicorum acinos, statim prælo subiiciunt, & expressum succum vitreis amphoris recondunt, ibíque per se tandiu efferuescere sinunt, quousque deferbuerit & subsidat fæx. Deinde in alias transfundunt amphoras, quod à fæcibus repurgatum eximunt, & oleum super affundunt, ne mora longa vapescat vel corrumpatur & acescat. Sunt qui repurgatos acinos cum pari mensura vuæ nigræ, saporis austeriusculi, remisceãt, calcent, & per se efferuescere sinant, quoad vinum, clarum euadat. Deinde percolatum, in doliolis adseruant: sic enim gustui plurimùm arridet. Modum alium expeditum reperies in nostro medico Horto, campi VII, *area* XI, *vbi de facultatibus punicorum agimus, quas etiam agnoscit vinum ex illis concinnatum, quando factitia vina misturarum vires sibi adsciscunt: vt ex Dioscoride proposuimus in vino è Beto-*

Varij modi compo-nẽdi vini Punicorũ.

nica. A quo plura, & longè diuersa vinorum medicatorum genera reposces.

VINORVM MEDICATORVM PARTICVLARES ALIQVOT formulæ & auxilia, ex Arnaldo Villanouano, & aliis.

Vinum mirabile pro melancholicis.

QVI *laborant melancholia ex bile adusta collecta in vasis hepatis ac venarum, vt scribit Arnaldus, aut natura sunt biliosi, componant sibi vinum secundum aliquam ex præcedentibus formulis, quod capiat buglossi, foliorum senæ, rosarum rubrarum exunguium, florum borraginis & buglossi, singulorum mundatorum, quam voluerint partem, iuxta proportionem vini concinnandi. Huius vsus salubris erit, per Veris & hyemis tempora, & maximè autumni, in quo præcipuè viget melãcholia. Si diu seruari debet, tuendæ tantùm sanitatis gratia, & non profligando præsenti morbo, excludetur sena, & loco eius substituetur Behen albi & rubri, ana (vt loquuntur) hoc est singulorum, vncia vna. Vinum id, melancholicis tristitiam aufert, ærumnosas cogitationes abigit, lætitiam inducit, rationem componit, cor*

Vsus vini melancholiam emẽdantis.

exhilarat, & humorum incinerationes emendat. Valet etiam aduersus quartanas ex adustione factas, & sanguinem à limo ac fæcibus repurgat, corporísque habitum reparat. Potest id vinum alteri misceri, & solito more sumi, si paulò potentius ac medicamentosius esset.

Vinum cardiacum seu cordiale.

Vinũ buglossatum.

Fit ex borragine, melissa, buglosso, & cinnamomo. Prodest aduersus cordis palpitationem, & cardiacum affectum. Sãguinem corruptum emaculat, scabiem abolet, lepram curat, spiritus recreat, & animum exhilarat. Melancholicos humores & adustos per vrinas educit, ac cerebrũ à craßis, turbulentis & ærumnosis melancholiæ fumis expedit. Quibus addo, ait Villanouanus, quòd dementes & furiosos, vinculis retinendos, plurimùm recreat, & ad rationis discretionísque vsum perbellè reducit. Testis est mihi conscientia, inquit, nisi viderim matronam quandam hinc liberatam: quæ frequenter ex quauis iracundia, velut demens & impos animi efficiebatur, dicenda tacenda loquebatur, & adeò furiosa & intractabilis fiebat, vt ligari cogeretur, donec deferbuisset furor, & illa ad se rediisset. Fuit ei præstantißimo auxilio, & præsentißimo remedio, vini istius vsus, indicatus à peregrino homine quodã, elee-

Historia pulchra.

mosynam pro foribus dictæ matronæ implorãte, vt ille idem Villanouanus scribit. Qui etiam testatur succum borraginis, aut buglossi defæcatum, seu (vt loquuntur) clarificatũ, ad superiores affectus valde prodesse, si vino misceatur, & quotidie hauriatur: nec indiget vlla dulcoratione, quòd ex se multùm sit dulcis ac suauis succus ille.

Succus borraginis.

Vinum Passulatum, vel vuarum Damascenarum.

Passulæ & Damascenæ vuæ, succosæ & à suis vinaceis vel nucleolis repurgatæ, ac parum contusæ, mittuntur in vas idoneum, cui superfunditur mustum, & quibus dictum est modis perficitur. Vtile est senibus, valetudinariis, pituitosis, melancholicis, & mulieribus delicatulis. Pectus lenit, iecur & ventriculum roborat, sanguinem emendat, putrefactioni resistit, nauseas tollit, corpus impinguat, ac bellè nutrit. Asthmati & tussi auxiliatur, coctricem facultatem cum aliis naturalibus, summè iuuat, & lienteriam, aluíque fluxiones compescit. Syncopem tollit, humiditates consumit, ac hydropi aquosæ succurrit. Paucis, qui hoc vino vtitur, à pituitosis infirmitatibus defenditur.

Vinũ præstãtissimũ & saluberrimum.

Vinum Cydonites, seu Cotoneorum.

Vinum melites, seu cydonites sic fit. Mala

cotonea, seminibus suis castrata, frustulatim scinduntur, rapi modo, vt scribit Dioscorides, & duodecim librarum pondo, in musti metretam, diebus XXX macerātur: postea defæcatum vinum reponitur. Id astringit, roborat, & recreat. Vnde cardiacis, stomachicis, hepaticis, dysentericis, nephriticis, & vrinæ difficultatibus, summè prodest. Qui post macerationem exempta cotonea coquere volet, ac per saccum excernere, & saccharo condire, habebit cydoniatum satis laudabile, & familiæ ægrotanti salutare. Est & Hydromelum multis celebratū, ac falsò Hydromel à plerisque nuncupatū, cùm nihil mellis admittat, et nomē habeat ab aqua, & cydoniis, quæ Græci μῆλα nuncupant. Huius compositio hunc habet modum. Nouis imbribus cœlestis aqua mundo vase excipitur, diu in vmbra quiescit, percolatur defæcata, & in ea tandiu macerantur cydonia, suis interaneis purgata, & frustulatim diuisa, donec succus transiisse videatur in colorē vini gilui, aut pallidi. Demum lento igni, ex carbonibus absque fumo excitato, coqui, ac despumari debēt: postea in vas refundi, quod diligenter opertum, loco idoneo reseruabitur. Post septimum mensem pro vino vti licebit, ad oīa corporis vitia, quæ robore virium & astrictione indigēt: cuiusmodi sunt

De metreta scriptū suprà.

Cōpositio Hydromeli.

Vires præstātissimę hydromeli.

resoluta, dissoluta, imbecilla, sudoribus diffluentia, & similia. Viscera omnia laxa recolligit, nauseam & vomitum compescit, lapsam appetentiam erigit, ventriculũ firmat, lubricas aluos retinet, hepar calidum emẽdat, hæmoptoïcis & sanguinem spuentibus succurrit, coctionem adiuuat, ac reptantes in cerebrũ vapores deprimit. Ante cibum retentricem facultatem stabilit, intestinis robur addit, & deprauatũ illorum motum componit. Vsus eius omni ætati, sexui ac regioni, vt scribit Auicenna, valde congruit, lætitiam inducit, sitim restinguit, colorem faciei reparat, debiles renes confirmat, ebrietati ac crapulæ occurrit, & conualescentibus omnibus valde prodest. Sed de multis id illi est admirabile, quòd contra auram pestilentem, venena, ac venenata, diuinitùs opponitur, & præbibitur, quemadmodum sæpiùs exploratũ vidimus. Cæterùm, si quis volet ex tempore vinum cydonites sibi comparare, sed superiore multò infirmius, assata cotonea, depellata, & adhuc calentia in vinum generosum mittat, & horis aliquot inibi maceret, deinde vinum illud percolet. Vel purgata cydonia & exenterata, in vino albo perstrenuo ac subtili, diem vnũ vel alterum insuccari, & inebriari sinat, postea igni lento, & vase mundo, ad id accommodo excoquenda

Notãdum & obseruandum.

Aliæ formulæ cõponẽdi vini cydoniati.

componat, vinúmq; illud transcolet, ac in vsum custodiat. Si reliquias cotoneorum, vt paulò antè ostendimus, condire volet, habebit cydoniatum non ignobile. Cui, post secretionem & sacchari misturam, si vnà etiam Rhabarbari optimi, & subtiliter puluerati, idoneam portionem adiecerit, aut clementer purgans medicamentum aliud addiderit, & miscellanea illa confuderit, tribulauerit, & recoxerit, habebit præstantiss. cydoniatum & valde accōmodum aluo mouēdæ, & corpori vacuando, ídque multò certius & salubrius, quàm ex eo quod scammoniatum Lugduno adfertur, quemadmodum in Horto nostro medico haud ita pridem scripsimus. Ad quem, vt reliqua cotoneorum secreta agnoscas, te libenter mitto. Inuenies illic quod didicisse iuuet.

Quomodo fiat cydoniatum laxatiuum.

Vinum Rosmarinatum.

Vinum ex Roremarino concinnatum, nouum non est, nec in nostra Europa inuentum: de quo hūc in modum scribit Arnaldus Villanouanus, autoris cuiusdam anonymi verba referens. Cùm essem, inquit, in Babylonia, multis precibus & instanti efflagitatione accepi à quodam vetulo & docto medico Sarracenorum, virtutes Rorismarini, quas Rabi quidam pro summis habebat arcanis nemini publicandis. Inter alias vi-

Inuentio vini Rorismarinacci.

num proponebat, cuius compositio non degenerat à formulis aliorum vinorum medicatorum. Eius facultates planè sunt admirandæ in omnibus frigidis ægritudinibus, præsertim capitis & neruorum. Languentem & deiectam appetentiã excitat, cor suo odore dilatat, spiritus omnes recreat, dissipatos recolligit, cerebrum roborat, mẽbra laxa & fluida stabilit, ac tremulas corporis partes cõfirmat, tam potu, quàm fotu: dum facies eo eluitur, elegantem ac summè pulchram reddit, expolit & erugat. Si arteriæ brachiorum & temporum eo intingantur, & foueantur, illico vires cerebro & cordi communicant, & proinde auræ contagiosæ ac pestilenti morbo valde occurrunt, partes illas principes aduersus huiuscemodi luem armãdo ac roborando. Vsum insuper habet summum, ac facultates eximias, vt corpus reddat immune ab anthracibus, furunculis, scabie, & malignis pustulis oĩbus, excremẽtitias superfluitates, ac superflua & muccosa excrementa dissipando, & internas corruptiones emendando. Pituitam incîdit, melancholiam diluit, sanguinem emaculat, obstructa reserat, crassa tenuat, lenta dissecat, & ab omni corruptela corpus vindicat. Quandocunque os vino isto colluitur, suauem & odoriferum conciliat halitum, dentes emendat, gingiuas robo-

Miræ facultates vini ex Rore marino.

rat, & si quod vitium illis inest, ad vnguem curat. Hulcera manantia & humida resiccat, putridísque febribus summè auxiliatur. Si quis à longa infirmitate reualescens, pane tosto, & huic vino intincto, necnon saccharato, ieiunus vtatur, collapsam appetentiam suscitabit, ac ventriculo summè commodabit. Phthisicos, hecticos, paralyticos, lethargicos, epilepticos, cardiacos, quartanarios, cœliacos, pulmonarios, podagricos, nauseabūdos & fluxionibus obnoxios quosuis, tam potu, quàm fotu, mirū in modum adiuuat. Quod etiā præstare fertur vinum macerationis & decoctionis florū eiusdem. Sed ex omnibus facultatibus, quas præstantissimas habet vinum istud, ea est, quòd theriaces vicarium vbique habetur, contra venenatos cibos & potiones, necnon venenata omnia, aut veneni naturam habētia. Quod postremum erit, mirandum in modum auxiliatur mulieribus, quæ mensium suppreßione, & vteri affectibus laborant: facítque plurimùm ad conceptus, etiam si longo tempore desperati sint. Hæc partim ex Villanouano, partim ex multorū experimentis & libris, bona fide hîc tibi communicare & impertire voluimus.

Reualescentes ex lōga infirmitate.

Vinū Rosmarinatū theriaces vicarium.

Vinum obstructiones aperiens, & melancholicos emendans.

Fit

Fit ex foliis & radicibus cichorij, scolopendræ, endiuiæ, & aliquot summitatibus absinthij. Quæ post longam macerationem in vino, & sufficientẽ decoctionem percolantur, & vinum aliud superfunditur, recoquitur, ac postremò per colatorium exceptum, priori miscetur, & in vase idoneo reseruatur. Si insignem amarorem, aut gustum aliquem ingratum præ se tulerit, emẽdabitur, quo dictum est modo in Fructibus medicatis. Valet tale vinum ad tollẽdas obstructiones hepatis, lienis, & viscerũ, amoliendósque affectus hinc natos: quales sunt ictenus, nubilium pallidi colores, & similes. Si vncia vna, vel drachmæ decem epithymi & polypodij quercini, modicè contusorum, macerentur in selibra generosi vini albi, & leniter ferueãt, deinde percolentur & hauriantur, melancholicis opem miram adferẽt, si potio per aliquot dierum interualla repetatur. Compositio copiosa fieri poterit, & ad vsum reseruari.

Vinum ad omnes obstructiones.

Vinũ pro melãcholicis.

Vinum Euphragiatum ad oculos.

Mittitur Euphragia in mustum, & quibus dictum fuit modis conficitur vinum, cuius vsu oculi senum iuueniles fiunt. Nam impedimenta quibus visio deprauatur, aut imbecillior euadit, ab omni homine cuiuscunque fuerit ætatis, habitus & temperamenti aufert. Noui quẽdam

Impedimentorũ visus ablatio.

inquit Arnaldus, multo tẽpore nihil videntẽ, & hinc vitam miserè trahentem, qui intra annum præsidio huius vini, visionem sibi reparauit. Nam eo priuilegio dotata est planta vnde conficitur, vt vitiatis oculis præsentissimo sit remedio: adeò quòd si puluis eius cum vitello oui exhauriatur, rem miram in restauranda visione præstabit. Idem fiet si cum vino albo propinetur, cui præmacerata vel præbullita sint aliquot fœniculi grana. Cuius rei testes sunt multi adhuc superstites (inquit Arnaldus) & fide digni, qui facto experimento, literas etiam minusculas & subtiles legerunt, cùm antea, absque perspicillis & ocularibus, ne maiusculas quidem videre possent. Si id vini aqua fœniculi temperaueris, eius vires summè augebis.

Impedimentorũ visus ablatio.

Vinum Enulatum.

Vinum in quo per triduum macerata fuerit Enula campana, seu Helenium, mirabili effectu visum illustrabit, & pesti pugnabit, menses ac vrinas mouebit: inflationibus, torminibus, serpentium morsibus, & tussi ac pectoris vitiis etiamnum auxiliabitur.

Enula cãpana reddit pręcordia sana.

Vinum Saluiatum.

Quocunque fiat modo vinum è Saluia siue per decoctionem plantæ in vino, siue per suspensionem eiusdem in sacculo, mirabilis est vsus &

facultatis aduersus gingiuarum vitia & relaxationes, dentium vacillantium dolores, neruorum & neruosarum partium affectus, paralysim, contractionem, conuulsionem, tremorem, & similes. Nam neruos valde roborat, recreat, ac sustinet, tã potu, quàm calente fotu, post longam & blandam frictionem. Nec quidquã est, vt tradit Arnaldus, eo præsidio certius ac melius. Prodest etiam aduersus epilepsiam, quæ vitio stomachi, vel vteri, per partiũ sympathiam & consensum excitatur. Reliqua tibi cõferenda erunt, cum his quæ de facultatibus Saluiæ scripsimus in Horto medico: quando medicata vina, eorum vires referũt, quibus remiscentur, vt ex Dioscoride antea adnotauimus.

Saluia in neruorum affectibus præstãtissima.

Vinum Hyssopites.

Hoc vinum cum glycyrrhiza dulcoratum, vel saccharo, propriè & peculiariter vinũ senum dici solet. Nam vim habet digerendi, incidendi, tenuandi, tergendi, aperiendi, attrahendi, & vrinas mouendi. Magno est auxilio in humida tussi, & epilepsia, maximè puerili. Humiditates ventriculi & vteri desiccat, potu & fotu. Pulmonis brõchias, ab infarctu & obstructione liberat: vias oẽs vocales à pituita expedit, hydropicos iuuat, & humiditate laxatas partes, fomẽtis calidis desiccat, reficit ac roborat.

Vinum senum & pituitosorũ.

Vinum Fœniculatum.

Conficitur hoc vinum ex semine fœniculi, valétque plurimùm aduersus oculorum caliginem, ventris flatus & tormina, hydropem, & cakexiam, seu malum corporis habitum, in pueris maximè. Quod se expertũ tradit Arnaldus. Præterea venenis ac cibis malarum qualitatum occurrit, & contra tusses, pulmonísque vitia summè opitulatur. Lac & genitale semen multiplicat, nauseam tollit, laterũ dolores sedat, colicos cruciatus demulcet, ventos internos dißipat, coctionem iuuat, obstructa aperit, & splenis, hepatis ac ventriculi labores finit. Si ex radicibus cõponatur id vinum, nephriticis & renum calculo vexatis medebitur, vrinas prolíciet, vesicæ commodabit, ac menstrua soluet.

Multę vtilitates ex vino fœniculato.

Vinum Eryngatum.

Fit, vt cætera vina, tam radice quàm tota planta. Stranguriam & vrinæ stillicidium statim soluit addito saccharo, & ad generationem mulieres cessantes excitat, imò etiam viros, semen augendo. Menses ac vrinas pellit, & tormina inflationésque discutit. Prodest etiam contra iecinoris vitia, venena, pestem, & alia à multis experta.

Vinũ conceptus adiuuans.

Vinum Anisatum,

Obstructiones internas liberat, flatus discu-

tit, ructus acidos componit, coctionem reparat, & coli excarnificationes emẽdat. Sed omnium maximè mulieribus prodest, quibus lac multiplicat, si comite optimo sacchâro affatim diebus aliquot hauriatur. nam sic efficacissimum esse censetur. Renum dolores & vitia ex flatibus amolitur, ac arenulas ab iisdem clemẽter excludit: maximè si quis præsumpserit dianisum & diatragacanthen. Nam statim cruciatibus sedatis, à congestis arenulis emundantur renes, & vnà cum vrinis eluuntur. Remediũ optimum aduersus renũ arenulas.

Vinum Rhodites, seu è Rosis.

Aestiuum dici potest vinum hoc, quòd per æstatem & calores corporibus summè conueniat. Fit ex rosis rubris exunguatis, desiccatis, & musto, vt dictum est, impositis ac tractatis. Vinũ æstiuum. Idem multò citiùs, sed imbecillius, concinnabitur, si in vini amphoram tantùm rosaceæ aquæ immittatur, quantùm cuiusque gustus, & odoratus ferre poterit. Internos æstus refrigerat, cor et viscera roborat, facultates corporis vanescẽtes sustinet, membrorum laxitatem firmat, dissoluta resarcit, dissipata recolligit, diffluentes sudores continet, putredini resistit, & pestilenti auræ ac febri, præstantissimum est remedium. Biliosis & calidis naturis admodum est salubre, efficacitérque prodest contra lyenteriam, dysente- Miræ facultates vini rosacei.

riam, retentricem imbecillam, vomitum, nauseam & syncopem, maximè si aqua pluuiali & chalybeata temperetur. Si eo frequenter os colluatur, præter quàm quòd dentes imbelles firmabit, & fluidas gingiuas roborabit, etiam halitus summam gratiam præstabit. Si facies eo lauetur cum succo limoniorum, indicibile decus, & admirandam venustatem illi cõparabit. Si guttula vna oculis instilletur, illorum aciem emendabit. Nam ratione vini detergebit ac mundabit, & rosarum causa, oculorum substãtiam roborabit, recolliget, ac firmabit.

Faciei decus & venustas.

Vinum Halicacabi, seu Alkekengi.

Hoc vinum fit ex Halicacabi acinis seu cerasiis, quando sub vindemiam in suis vesiculis flauescunt, & hinc maturitatem præ se ferunt. Compositio cadit in aliquem modorũ initio descriptorum. Si ad extemporaneam concinnationẽ vrgeret necessitas, hac incedes via. Aliquot ex dictis cerasiis in generosissimo vino albo conterentur, macerabuntur, vna & altera ebullitione feruebũt, percolabũtur, & addito sacchàro, vel tantillo cinnamomi, si opus erit, vinum haurietur. Valet contra dysuriam, vrinæ inuitã retentionẽ, ac difficilem eius expulsionem. Nam statim illam elicit, & quantumcunque suppressa fuerit, abundè fluere cogit: vnà è renibus are-

Extemporanea cõpositio vini Halicacabati.

Aduersus vrinæ vitia.

nulas adeò copiosas, & attritos calculos secum educens, vt manu excipi & facilè discerni possint. Hinc fit, vt assuetus, & domesticus illius vsus, nephriticos & calculosos multos à sæuissimis cruciatibus, ceu à quopiam immani tortore, quasi diuinitùs, me monitore & consultore, eripuerit. Sed vsum illius imperabam, circa nouilunia & paulò pòst, repurgato priùs corpore cum recenti caßia Rhabarbarata. Si inueteratus erit affectus, vt in senibus, longiore mora & vsu opus erit. Sed eam in rem mihi succurrit historia, ab Arnaldo Villanouano ad hunc descripta modum. Fuit tempore meo, Cardinalis quispiam, cui per totũ quatriduum adeò vrina supprimebatur, vt iam totus venter inferior, vtris modo, miserè turgeret: ex quo nihil promouentibus remediis, pro deplorato & conclamato habebatur, nisi quidam medicus Empiricus, velut ad machinas deus, opportunè illi adfuisset, & magno ac fœlici successu, vinum halicacabi propinasset: nam hinc vsqueadeò solutus fuit ei vesicæ sphincter, & ostiolum, vt concham vnã, inquit Arnaldus, iugiter effuso & reddito lotio, impleuerit. Quo solo experimento medicus ille, alioquin ignobilis & parum eruditus, magnus ac diues euasit.

Remediũ prçstãtissimum pro nephriticis.

Pulcherrima historia.

Empiricorum fortunæ improuisæ.

Vinum Caryophyllatum.

Caryophylli sacculo, aut linteo raro inclusi, merguntur intra mustum: vel, quod satius est, suspenduntur. Vinum valebit cõtra asthma antiquum, & putrem senum tussim, syncopem & epilepsiam. Coctionem iuuabit, frigidum stomachum recreabit, & halitus suauitatem conciliabit. Verũenimuerò quia corpus summè calfacit, consultissimum fuerit, ei vel saccharum vel glycyrrhizam addere, aut aquam.

Senib⁹ vinum accõmodum.

Vinum Gramineum.

Cõponitur ex radicibus graminis probè mundatis & elotis. Lumbricos occidit, renes ab arenulis vindicat, vesicam lotio grauidam & impeditam exonerat, obstructiones hepatis aperit, necnon mesaraicarum, quæ ex cruditatibus fiũt. Dolores arthriticos placat, vacuata eorum materia pituitosa per vrinas. Nam radix graminea etiam inter diuretica recensetur. Si vinũ id concinnare voles ex Polygono mare, seu centinodia, quam officinæ corrigiolam vocant, & linguam passeris, habebis præstantissimum auxilium, mihi sæpenumerò in quamplurimis fœlicissimè expertum ad vitia omnia renũ & vesicæ: maximè contra arenulas, calculum, nephritim, dysuriam, & colicos ex his cruciatus.

Ad vrinæ impedimenta & labores.

Vinũ optimũ, & valde probatum.

Vinum Ebulatum, seu ex Ebulo vel Chamæacte.

Vinum hoc solutiuum est alui, & fit ex acinis ebuli maturis. Qui vindemiæ tempore parum calcati, in musto feruent, despumantur, per colatorium vimineũ transmittũtur, & vinum defæcatum vsui custoditur. Aliter, cũ musto, lento igni feruent, donec pars tertia absumpta fuerit: deinde spuma exclusa, nocte vna sub dio quiescunt: postridie, vt prius, percolantur. Sunt qui pro acinis radices vsurpent, &, quo dictum est modo, componant. Pituitam & bilem trahit, hydropi medetur, vuluarum claustra aperit, vlceribus tam internis quàm externis prodest, ac omnium maximè ischiadicis, podagricis, & lue Venerea infectis. Nam vi sua deiectoria, dolores eorum mirificè demulcet, vacuata & reuulsa materia, quæ ad fluxum parata erat, & iam iam fortaßis viam sibi fecerat. Sed stomacho nonnihil incommodat, ob id odoratis in vinum mißis recreandus, ac roborandus erit.

Compositio ebulati vini.

Vinũ aduers⁹ luem Venereã.

Vinum, fœtum in grauidis continens, & steriles ad concipiendum præparans.

Vinum flatus è corpore deturbans, & grauidas ne abortiant summè adiuuãs, fœtúmque, donec legitimum adfuerit pariendi tempus, illæsum ac vegetum custodiens, hanc habet compositionem. Accipe seminum apij, menthæ siccæ

& ammeos, singulorũ drachmas tres: masticis, caryophyllorũ, cardamomi, rosarum rubrarum, singulorum drachmam vnam: cinnamomi, corticum capparum, castorei, zedoariæ, ireos Illyricæ, singulorum scrupulos duos, sacchari albissimi & optimi libras duas. Fiat ex his omnibus vinum, quo solet modo componi aromatites, vulgò Hippocraticum nuncupatum. Vsus erit manè & serò, parua quantitate. Roborat vteri ligamẽta, vterumque ipsum exhilarat, & virtutem eius retentricem ad perferẽdum onus gestationis summè iuuat. Præterea, steriles, ob flatulentam vteri dispositionem, vel eius frigiditatem, humiditatem, aut lubricã naturam, quæ genitale semen sibi concreditum diffluere sinit, emẽdatis & reparatis huiusmodi vitiis, ad concipiendum, retinendum & generandum habiles reddit. Hactenus, maxima ex parte, Arnaldus Villanouanus, medicus & philosophus excellẽtissimus, quem pro nostra tenuitate, paulò tersiùs loqui fecimus quàm ferebant tempora, in quibus prauè, sic satis, scribebat, sed rectè & peritè medicinam faciebat, sat supérque persuasus, remediis, nõ verbis, morbos curari. Alia medicata vina ex quibuscunque plantis & rebus medicamentosis ac salubribus, iuxta præcedentes formulas componi poterunt, quorum fa-

Compositio prę̃stãtissima vini.

Sterilitatis causæ, & cõceptus impedimenta.

cultates, miſcellaneorum illis immiſſorum facultatibus, conformes erunt.

VINVM GVAIACI ET EIVS LEGITIMA COMPOSITIO, ac vera exhibitio: cum exacta methodo curandæ luis Venereæ, ſeu ſcabiei Hiſpanicæ, aut morbi Neapolitani, ex Petro Andrea Matthiolo Senenſi.

CAVENDVM *eſt à quibuſdã impoſtoribus, qui cùm ſint earum ignari rerũ quæ ad medicæ facultatis contemplationem ſpectant, dum lignum Guaiaci, vel eius cortices ex vino decoquunt, cyclaminum, bryoniam, pityuſam, colocynthidem, & turpetum admiſcent, atque alios mille cacodæmones, qui eos de medio tollant. Quippe nulla habita temperamẽti, ægritudinis, temporum anni, ſexus, nec ætatis ratione, ſingulis diebus huiuſce decocti tepidi cyathum omnibus indifferenter potandum exhibent. Quo fit, vt ſi forte quadam vnum quandoque perſanent, decem poſtea iugulent, tãquam improbi carnifices. Verùm, vt quiſque horum manus euitare, atque effugere poſſit, operæpretiũ viſum eſt, vini Guaiaci cõficiendi rationẽ ſubiũgere, ac ſubinde hauriendi modum addere. Sumito igitur li-*

Error, & impoſtura quorũdam

Cõpositio vera & legitima vini Guaiaci.

gni Guaiaci præstantißimi, limâ in scobem tenuißimam attriti, aut tornatili instrumento minutim concisi, libras quatuor, corticum eiusdem libras duas: cardui benedicti librã vnam & semis: adianti, aspleni, florum vtriusque buglossi, cuiusque librã: caßiæ odoratæ drachmas sex: seminis anisi sescunciam, sacchari libras quinque. Deinde coniiciantur omnia in cadum vinarium mundum aptæ capacitatis, desuper affusis vini albi quamoptimi & feruẽtis, libris centum & quinquaginta, mox diligenter vas operculetur, omniáq; sic macerari triduo dimittantur. Post triduum verò linteo percolẽtur, asseruetúrque huiusce macerationis vinum, in alio vase ad ægrotantium potum. Siquidem bibitur hoc tam in prandio quàm in cœna, secũdi Guaiaci decocti loco, non manè, neque vesperi, serapij vice, quemadmodum temerè multi facere consueuerunt. Hoc idem vinũ longè etiam melius, & maiore quantitate vindemiarum tempore, confici potest, admixtis ligno, cortice, cæterísque aliis, recentibus vuis albis in mustum compreßis, ibique tandiu dimißis, quousque mustum efferuescere desinat, & pellucidum, clarúmq; reddatur: verũtamen multiplicanda sunt omnia, quæ conueniunt medicamenta, pro vuarum ratione.

Alia vini Guaiaci cõpositio vindemiæ tempore.

Præter huius vini potum cibis associandum, bis in die, manè scilicet & vesperi, tribus aut quatuor horis antea quàm sumatur cibus, ægrotãtibus exhibeo decocti ligni ex aqua, secũdum communem medicorum vsum senas, vncias, admixtis vnciis duabus liquoris, hoc modo parãdi. Sumito primũ adianti, lupi salictarij, fumariæ, aspleni, senæ, singulorum manipulos tres: radicum centaurij magni, glycyrrhizæ, filiculæ, vtriusque buglossi, singulorum vncias quatuor: seminis anisi, melanthij, florũ satiui & erratici buglossi, omnium santalorum, cassiæ, quã cinnamomum vocant, singulorũ drachmas quinque. Hæc ex aquæ libris viginti quatuor, decoquantur ad tertias, demum colentur. Sumito deinde præstantissimæ senæ, libras duas: coniicito in vas fictile oris angusti, demũ percolatũ decoctum feruens superimponito, ac inde obturato fictilis ore puluinari anserinis plumis farcto, ignique priùs calefacto, fictile inuoluito, & loco calido collocato, ac ita per diem & noctẽ reponito. Postridie verò manibus sena premitur, mox dilutum percolatur: cui adiiciuntur diluti rosarum efficaciter aluum subducentis libræ sex, sacchari libræ octo: efferuescunt deinde simul subiecto igne quousque tertia pars vanescat. Quo facto additur electissimi Rhabarbari minutim cõcisi

Cõpositio liquoris præstãtissimi.

Senæ præparatio optima.

vncia, ac ita iterum feruent omnia, donec Zulapij modo consistat liquor. Postremò percolatur linteolo, & vase vitreo reconditur. At si ægrotantes multa pituita redundēt, decocto præscripto, optimi turpeti vncia vtiliter addi potest.

Victus ratio pro dietariis Venereo morbo correptis.

Superest victus ratio, quæ ægro talis præscribenda est, scilicet vt tam in prādio quàm in cœna edat panis ternas tantùm vncias, sitque is similaceus, ac probè in clibano coctus: item totidem carnis pullorum gallinaceorum, perdicum, attagenarum, turdorum ac auicularum, in syluis, vineis ac montibus victitantium, assatæ potius quàm elixæ: quin & vuæ passæ modicum. Bibat autem oportet præscripti vini æquam cum cibo mensuram. Quòd si quis purum id bibere nō posset, diluatur aqua quæ ī phialis vitreis addita Guaiaci vnciola, breui tēporis spatio efferbuerit.

Quo tempore instituenda dieta & curatio.

Tempus huic curationi aptißimum est Ver, Martio, Aprili & Maio mensibus. Quòd si hoc tempore fieri non posit, fiat mense Septembri in Autumno. Nā sicut æstiuis ardoribus, & exurente iam Sirio, non modò diuturna pharmaca, sed ne quidē breuia tolerāt hōies: ita nec brumali tēpore, dum ingēti frigore sæuit hyems. Interea ægris sine metu noxæ indulgere licet, modò cæli serenitas adsit, vt quādoq; in proximis hortis, ac viridariis solatij causa, lento gradu deambulent.

Quippe quoniam huiusmodi hortorum amœnitate, animus plurimùm leuari solet.

In hac etiam curandi ratione, quosdam magis, alios minùs perseuerare oportet, pro morbi necessitate, & salutis mensura. Hac ergo ratione vinum Guaiaci exhibitum, nõ modò medetur cuique acerrimo Hispanæ luis & Neapolitani morbi incommodo, sed etiam diuturnis articulorum, capitis, neruorum, ventriculi, iecinoris, lienísque morbis pituita genitis, mirificè succurrit. Nec minùs etiam podagra laborantibus opem fert, modò diuturna admodum non fuerit ægritudo. Porrò in hoc etiam illud obseruandum est, quòd ego Guaiaci vinum iis tantùm potandum exhibeo, quibus tantùm pituita redundet, vel saltem non exuperet bilis. Si quidem biliosis secundum ac tertium ligni ex aqua decoctũ, vini loco semper cum cibis præbendũ cẽsui, vt cõmuniter ab aliis fieri solet. Hactenus Andreas Matthiolus Senensis, medicus doctiss. & diligentiss. suis in Dioscoridem Cõmentariis. Qui nostro instituto colophonem imponet. Quibus prosit vini Guaiaci exhibitio.

FINIS VINORVM MEDICATORVM per ANTONIVM MIZALDVM Monlucianum, Medicum, publicè omnium vtilitati propositorum.

1564.

COMPOSITIO PRAESTANTISSIMI VINI AC DILVTI è Sena, cum viribus & facultatibus ipsius Senæ.

PVSCVLVM *de factitiis & medicatis vinis, iam iam, vt vides, ad vmbilicos perduxeramus, suámque typographus impressoriam supellectilem & literarias machinulas colligere festinabat, cùm mihi in mentem venit vinum è Sena compositum, tantoperè à multis celebratum & cõmendatum: quod quo fato superiùs nobis exciderit, planè ignoro. Scribam itaq; paucis de eo, & facultatibus Senæ, ac diluto ex illa salubriter & efficaciter comparando: quando nullum hodie medicamentum purgans, omni ferè populo, freq̃uetius habetur, ac familiariùs vsurpatur. Diximus paulò antè, vinum maximè amicum esse calori innato, ac summè accommodum corpori alendo, fouendísque & roborandis illius facultatibus, ac reparandis spiritibus collapsis, vel aliter affectis. Adhæc, medicamenta vino infusa, & macerata, suũ opus accelerare, ac multò præstãtiora euadere, etiam si tardæ & pigræ fuerint operationis. Ex quo rectè Abinzoar*

Vinum è Sena in superioribus prætermissum.

Vini natura & priuilegium.

medicus Arabs dixisse mihi videtur, nec cibũ, nec medicamentum, vino vnquam priuari debere: & Mesues eiusdẽ familiæ Doctor excellentiss. ingenium medici eò maximè aspirare debere, vt medicamentorum sapor in cibariorum gustum conuertatur. Nam tum natura sese explicat & liberè componit, vt quod offertur, hilariter ac iucundè amplectatur, sicuti initio medicatorum vinorum fusissimè exposuimus. Qui itaque vinum ex selecta Sena concinnare satagunt, næ illi præclarè sibi consulunt: cuius compositio latum, quod dicunt, vnguem, nõ differt à formulis antea descriptis. Si vindemiæ tempore conficies, optimè ac salubriter ages. Nam ita copiosum tibi, familiæ, & amicis, facilè comparabis. Cui si addideris aromatica, stomachica & cardiaca, necnon flatus dissipãtia, aut acria, non solùm purgatorias vires ei accelerabis, sed stomacho ac visceribus summè etiam cõmodabis: ob tormina quæ Sena excitare solet: licet id neget Manardus, ea potissimũ causa, quòd illam folia (quibus maximè vtimur) subamara et adstringentia habere dicat. Vt vt sit, torminosum medicamentum esse experimur, etiam in paratis corporibus, quidquid cum doctiss. Manardo scribat Andr. Matthiolus, medicus præstantiss. Ioannes Mesuæ hanc vini Senetici compositio-

Pulcherrima & notatu digna.

Compositionem vini Senetici non differre ab aliis medicatis vinis.

Sena torminosa.

nem profert. Vino musteo albo, inquit, miscebat quidam vim magnam Senæ, post tres mēses potandum dabat, sicque purgabat cerebrum, & sensoria instrumenta, gaudiúmque augebat. Sunt qui decocto Senæ cum prunis & spica, fœliciter purgent: sed modicam coctionem sustinet. Infunditur ab aureis tribus ad unciam unam. Clementer deturbat melancholiam & bilem vstam à cerebro, sensuum organis, pulmone, corde, hepate & liene. Proindéque morbis dictarū partium, ab humore huiusmodi proficiscentibus succurrit, vt melancholicis febribus & antiquis: gaudium gignit, ablato humore sine causa externa tristante. Floridum corpus efficit, & viscerum obstructiones aperit. Venio ad eximiam illam & exactam præparationē diluti Senetici, aut, si mauis è Sena, quam Andreas Matthiolus medicus doctiss. hunc in modum præscribit. Sumuntur foliorum electissimæ Senæ drachmæ sex: zinziberis, aut cinnamomi contriti, drachma vna: florum buglossi drachmæ duæ: miscentúrque omnia, & fictili vitreato, aut stanneo vase angusti orificij excipiuntur, affusisque feruentis aquæ, vel seri caprini vnciis decem, vasis osculum adeò occluditur, vt nullus omnino spirandi pateat exitus. His peractis, puluinari plumis anserinis farcto,

Senę facultates præstātissimæ.

Compositio diluti Senetici præstantissimi.

ignique calefacto vas inuoluitur, reponitúrque in arca vbi pernoctare sinitur. Sic enim conseruato calore, dilutum omnem facultatem in se recipit. Educet non solùm bilem vtramque, vt ex Mesuæ diximus, sed etiam pituitam, vt tradit Actuarius, & experientia probat, adhæc aquas & serosa excrementa. Műdat cerebrum, cor, iecur, lienem, pulmonem, & omnes corporis sensus, confertque omnibus eorum incommodis: auget iuuentutem, senium tardat, & animi hilaritatem inducit. Cor roborat, maximè si commisceatur medicamentis, quæ illi sunt amica, vt violis, rosis, floribus vtriusque buglossi, & similibus. Præterea delirio, vt tradit Serapio, mirificè prodest, necnon amentiæ, resolutioni neruorum, phthiriasi, cephalalgiæ, scabiei, pustulis, pruritui & epilepsiæ. In vniuersum medicina est optima morbis omnibus diuturnis & melancholicis. Decoctum foliorum eius & chamæmeli, cerebrum & neruos lotione roborat, aciémque oculorum, & auditoriam facultatem plurimùm emendat. Sed prætereundum non est, quòd in morbo Hispanico, ex Manardi sententia, maximoperè pollet, putres materias ac pituitam, cőtra Auerrhois opinionem vacuando & expurgando. Sed in facultatibus Senæ versatum satis: quas hîc fusissimè persequi

Vires diluti Senetici.

Miræ facultates Senæ.

Morbus Hispanicus.

volui, vt, rogatus, nonnullis gratificarer, qui in illarum cognitione & aucupio summoperè laborabant ob frequentem eius vsum: quem nos etiam popularem esse non ignoramus, ac pueris, senibúsque & mulierculis omnibus admodum familiarem, ac penè domesticum: adeò vt non Sena, sed Sana hodie à multis nuncupetur. Fruere, bonis auibus, quisquis amas mentem tibi sanam in corpore sano.

Sena à multis hodie Sana dicta.

LIBRI AB ANTONIO MIZALDO
Monluciano hactenus editi, & publicæ omnium vtilitati expositi.

PHAENOMENA, siue temporum signa. Lutetiæ excusa, apud Reginaldum Calderium, 1546.

Idem liber Gallicè conuersus, sub nomine, *Le miroir du temps*. Luteriæ apud eundem, 1547.

Meteorologia, siue rerum aëriarum Commentariolus, &c. Lutetiæ apud eundem, & anno eodem.

Idem liber Gallicè conuersus, facto nomine, *Le miroir de l'air*. Lutetiæ apud eundem, 1548.

Cometographia, crinitarum stellarum naturam & portenta libris duobus pulcherrimis proponẽs. Lutetiæ apud Christianum Vvechelum, 1549.

AEsculapij & Vraniæ medicum & astronomicum colloquium. Lugduni apud Ioannem Tornæsium, 1550.

Planetologia, astronomicè & medicè descripta. Lugduni apud Matthiam Bonhomme, 1 5 5 1.

De Mundi sphæra, seu Cosmographia libri tres. Lutetiæ apud Gulielmum Cauellat, 1 5 5 2.

Zodiacus, siue duodecim signorum cœli Hortulus. Lutetiæ apud Carolam Guillard, 1 5 5 3.

Planetæ, seu Planetarum Collegium. Lutetiæ ibidem & anno eodem.

Asterismi, siue stellatarum cœli imaginũ Officina, cum Encomio docti Astronomi, ibidem & anno eodem.

Catalogi sympathiæ & antipathiæ rerum aliquot memorabilium. Lutetiæ apud Iacobum Keruer, 1 5 5 4.

Ephemerides aëris perpetuæ, seu popularis & rustica tempestatum Astrologia. Lutetiæ apud eundem, & anno eodem.

Idem liber Gallicè conuersus, sub nomine, *Les Ephemerides de l'air, & Astrologie des rustiques,* apud eundem, & anno eodem.

Memorabilium naturæ arcanorum Syluula, Lutetiæ apud eundem, 1 5 5 5.

Harmonia cœlestium corporum & humanorũ, astronomicè & medicè demõstrata, apud eundẽ, & anno eodẽ.

Ephemeris cœlestis anni 1 5 5 5 præter vulgarem modum supputata & descripta, apud eundẽ, & anno eodem.

Ephemeris eadem Gallicè edita, apud eundem & anno eodem.

Vsus & explicatio Ephemeridum, anno eodem, & apud eundem.

Symbolum funebre in obitum Orontij Finæi, Regij mathematici, cum eiusdem vita & tumulo, apud AEgidium Gourbin, Lutetiæ 1 5 5 5.

L'E*xplication, vsage & pratique des* E*phemerides celestes, auecques tables à ce necessaires*. Lutetiæ apud Iacobum Keruer, 1 5 5 6.

Ephemeris anni 1 5 5 6. apud eundem, anno eodem.

Eadem Ephemeris Gallicè edita, anno eodem, apud eundem.

Ephemeris anni 1 5 5 7. Lutetiæ apud eundem, & anno eodem.

Eadem Gallicè reddita, anno eodem, apud eundem.

De arcanis naturæ libelli quatuor pulcherrimi. Lutetiæ, apud Iacobum Keruer, 1 5 5 8.

In cædem atrocissimam Ant. Minardi, in Senatu Parisiensi Præsidis inculpatissimi Nænia. Lutetiæ apud Federicum Morellum, 1 5 5 9.

Hortorum Secreta, cura,& auxilia, libris tribus vtilissimis proposita. Lutetiæ apud eundem, 1 5 6 0.

De hortensium arborum Insitione, apud eundem, & anno eodem.

Paraclesis super morte Francisci Oliuarij, Galliarum Cancellarij prudentissimi. Lutetiæ apud Bened. Preuotium, anno eodem.

Singuliers secrets & secours contre la peste, bien experimentez. Lutetiæ, apud Mathurinum Breuille, 1 5 6 2. Hodie apud Federicum Morellum.

Les louanges, antiquitez & excellences d'Astrologie. Lutetiæ, apud Thomam Richardum, 1 5 6 3.

Instruction fort populaire pour la cognoissance des Lunes, en tous temps. Lutetiæ, apud eundem, & anno eodem.

Alexikepus, seu auxiliaris & medicus Hortus. Lutetiæ, apud Federicum Morellum, 1 5 6 4.

Methodus noua medicandorum fructuum, olerũ, radicum, plantarum, vuarum,& aliorum, quæ corpus blandè & absque noxa purgent. apud eundem, 1 5 6 4.

Diuersa artificia componendorum vinorum quę variis morbis clementer succurrant, cum multorum descriptione, & auxiliis. apud eundem, & anno eodem.

Auxiliaria medicamenta ex quadrupedibus, volucribus, & aquatilibus, tam domesticis, quàm villaticis, libris tribus pulcherrimis descripta, & propediem excudenda.

F I N I S.

10

126

2